

USKONNOLLISET TILAISUUDET VERKOSSA –
OMINAISPIIRTEET JA KOKEMUKSET
VIIDESSÄ SEURAKUNNASSA

Jari A. Jolkkonen
Helsingin Yliopisto
Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2013

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllisen teologian osasto	
Tekijä – Författare Jari Antero Jolkkonen			
Työn nimi – Arbetets titel Uskonnolliset tilaisuudet verkossa – ominaispiirteet ja kokemukset viidessä seurakunnassa			
Oppiaine – Läroämne Käytännöllinen teologia			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum Tammikuu 2013	Sivumäärä – Sidoantal 71 (69+2)	
Tiivistelmä – Referat Tämä tutkielma on laadullinen tutkimus uskonnollisista tilaisuuksista verkossa, niiden ominaispiirteistä ja kokemuksista tutkituissa viidessä seurakunnassa. Pääasiallisena aineiston keruun menetelmänä on haastattelu. Tutkimuksessa mukana olevat seurakunnat ovat Helsingin tuomiokirkkoseurakunta (Agricolan kirkko), Kangasalan seurakunta, Liedon seurakunta, Varkauden seurakunta ja Oulun seurakuntayhtymä.			
<p>Internetin nopea tekninen kehitys, erityisesti verkon yhteysnopeuksien kasvaminen, on mahdollistanut elävän kuvan ja äänen välittämisen verkon kautta. Uskonnollisten tilaisuuksien lähettäminen verkkoon on osoittautunut edulliseksi tavaksi tuoda seurakunnan keskeistä sisältöä verkon kautta seurattavaksi. Tutkituissa seurakunnissa verkkokirkkojärjestelmiä pidettiin pääosin helppokäyttöisinä. Haastateltavat arvioivat kuvan laadun keskimäärin hyväksi verkkokirkoissa. Äänen laatu arvioitiin jopa erittäin hyväksi verkkolähetyksissä kolmessa tutkitussa seurakunnassa.</p> <p>Tutkituissa seurakunnissa jumalanpalveluksia seuraa verkon kautta keskimäärin saman verran ihmisiä, mitä kirkossa on läsnäolijoita jumalanpalveluksessa. Kun otetaan huomioon myös ne henkilöt, jotka katsovat jumalanpalveluksen verkosta jälkepäin, nousee verkon kautta seuranneiden lukumäärä suuremmaksi kuin kirkossa läsnä olleiden lukumäärä. Juhlapyhien jumalanpalveluksia seurataan verkon kautta enemmän kuin tavallisten sunnuntain jumalanpalveluksia. Erityisen suosittuja ovat olleet juhlapyhien musiikkiproduktiot, esimerkiksi pääsiäisajan passiot, jotka ovat keränneet tuhansia seuraajia verkon välityksellä.</p> <p>Haastattelujen perusteella myönteisimmin palveluun ovat suhtautuneet seurakuntalaiset, joille palvelu on suunnattu. Osa papeista oli alussa hieman huolestuneita, kun lähetys menee verkkoon, mutta siihen totuttiin varsin pian. Yleisin motiivi verkkolähetyksen tarjoamiseen on ollut viedä kirkko sinne, missä ihmiset ovat. Verkkolähetyksistä on tullut olennainen osa viikonlopun mediatarjontaa. Osassa tutkituista seurakunnista evankeliumin eteenpäin vieminen nähtiin myös tärkeänä verkkolähetyksissä. Agricolan kirkossa haluttiin tuoda esiin myös hengellisen musiikin artisteja verkkolähetyksen avulla.</p> <p>Verkkolähetyksen aloittaminen on vaikuttanut positiivisella tavalla seurakuntien julkisuuskuvaan. Monet paikallislehdet olivat kiinnostuneet asiasta ja tehneet juttuja lehtiin. Kirkossa kävijöiden määrään verkkolähetykset eivät ole vaikuttaneet laskevasti tutkituissa seurakunnissa.</p> <p>Kaikissa tutkimuksessa mukana olleissa seurakunnissa oli rakennettu verkkolähetyksen yhteyteen yhteisöllisiä ja rituaalisia elementtejä. Rituaalisia tai uskonnon harjoittamiseen liittyviä elementtejä olivat esimerkiksi mahdollisuus lähettää rukouksia, osallistua kolehtiin tai laulaa virsien ja hengellisten laulujen mukana, kun virsien numerot ilmoitetaan tai laulujen sanat tulevat näkyviin kuvaruudulle.</p> <p>Verkon välityksellä voidaan lähettää myös rukouksia uskonnolliseen tilaisuuteen. Tämä on tärkeä yhteisöllinen elementti, kun seurakuntalaisten lähettämien esirukouspyyntöjen puolesta rukoillaan tilaisuudessa yhdessä. Rukousten osalta verkon kautta tapahtuva yhteisöllisyys on sidoksissa uskonnollisen tilaisuuden yhteisöllisyyteen. Kolmessa seurakunnassa oli kokeiltu keskustelumahdollisuutta verkkolähetyksen aikana. Kokemusten perusteella parhaiten toimiviksi ovat osoittautuneet valmiit sosiaalisen median keskustelualustat (esimerkiksi Facebook), joissa voidaan käydä keskustelua omalla nimellä. Haastatteluhetkeen mennessä keskustelut verkkolähetyksen yhteydessä eivät olleet virinneet kovinkaan paljon.</p>			
Avainsanat – Nyckelord verkkokirkko, virtuaalikirko, kirkko-tv, verkkojumalanpalvelus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisältö

1.	Johdanto.....	5
1.1	Verkkoviestinnän kehitys	5
1.2	Verkkoviestinnän lajityyppejä	8
1.3	Sosiaalinen media	10
1.4	Uskonnollisia sosiaalisen median palveluita	12
1.5	Vuorovaikutus ja verkkoviestintä kirkon strategiassa	14
1.6	Uskonnollisen median yhteisöllinen ulottuvuus.....	16
1.7	Uskonnollisen median rituaalinen ulottuvuus	17
2.	Tutkimuksen toteutus.....	19
2.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	19
2.2	Tutkimuksen rajaus	20
2.3	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kulku.....	21
2.4	Tutkimuksen luotettavuus	22
2.5	Keskeisiä käsitteitä	23
2.6	Aikaisempi tutkimus.....	24
3.	Verkkokirkkojen ominaispiirteet	26
3.1	Tutkimuksessa mukana olevat seurakunnat.....	26
3.2	AV-palvelut verkossa ja sisältö	27
3.3	Palvelun laatu	28
3.4	Laitteisto ja ohjelmisto ja niiden kulut.....	32
3.5	Vuorovaikutteisuus verkkokirkossa	33
3.6	Liitynnät muuhun sosiaaliseen mediaan	34
3.7	Ohjelmatoivomuksia ja palvelun kehityssuunnitelmia	35
3.8	Verkko ja vuorovaikutus seurakuntien viestintästrategioissa	36
4.	Kokemukset verkkokirkoista	40
4.1	Palvelun suosio	40
4.2	Suhtautuminen palveluun	41
4.3	Vaikutukset.....	43
4.4	Syitä palvelun tarjoamiseen.....	45
4.5	Syitä seuraamiseen	46
5.	Yhteisöllisyys ja verkkoyhteisöllisyys	49
5.1	Yhteisöllisyys Tuomasmessussa ja Majataloilloissa	49
5.2	Yhteisöllisyys kirkon strategiassa	51
5.3	Yhteisöllisyys perinteisessä mediassa.	52
5.4	Uskonnollisten tilaisuuksien verkkoyhteisöllisyys.....	54
6.	Yhteenvedo	56
6.1	Johtopäätökset	56
6.2	Jatkotutkimus	59
7.	Taulukko- kuvio ja kuvaluettelo.....	60
7.1	Taulukkoluetelo	60
7.2	kuvioluettelo	60
7.3	kuvaluettelo.....	60

8. Lähteet ja kirjallisuus	61
8.1 Painamattomat lähteet	61
8.2 Painetut lähteet	62
8.3 Sanoma- ja aikakauslehdet	63
8.4 Internet-lähteet	64
8.5 Kirjallisuus	66
Liitteet	70
Liite 1. Haastattelukysymykset liittyen uskonnollisiin tilaisuuksiin verkossa ..	70

1. Johdanto

1.1 Verkkoviestinnän kehitys

Teknologian kehittyminen on heijastunut historian aikana myös viestinnän kehitykseen. Teknologian kehittymisen johdosta viestintä on viimeisen vuosikymmenen aikana siirtynyt monella tavalla verkkoon. Internetistä, tämän ajan merkittävimmistä tietoverkosta on tullut keskeinen viestinnän kanava työhön, opiskeluun ja vapaa-aikaan.¹ Teknologian ja viestintäteknologian kehitys ovat muuttaneet peruuttamattomalla tavalla yhteiskuntaa ja ihmisten tapaa toimia. Nopeat verkko-yhteydet ovat levinneet koteihin ja Internet on sulautumassa osaksi ihmisten arkielämää.²

Internetin yhteysnopeuksien kasvun johdosta verkon kautta voidaan lähettää ääntä ja elävää kuvaa yhä tarkemmassa muodossa. Tämä avaa uusia mahdollisuuksia myös seurakunnille, jotka voivat nykyisin lähettää esimerkiksi jumalanpalveluksensa Internet-verkon kautta. Internet-teknologian luonteesta johtuen jokaisella seurakunnalla on mahdollisuus tehdä oma televisiointi tai radiointi. Toisin kuin radio- ja televisiolähetyksissä, erityisiä lupia omien Internet-lähetysten aloittamiseen ei tarvita, sillä Internetin hallintaan ei kenellekään ole samanlaista valtiollista kontrollia kuin radio- ja TV-verkon lähetysiin.³

Suomalaisissa seurakunnissa on tehty jo useita lupaavia kokeiluja mm. jumalanpalvelusten ja muiden seurakunnan tilaisuuksien videoinnista tai radioinnista verkkoon. Seurakunnan jumalanpalveluksia ja esittelyjä on myös tallennettu seurakuntien kotisivuilla oleviin videoarkistoihin. Verkkojumalanpalvelukseen tai verkkokirkkoon voi osallistua kuka vain ja missä vain, kunhan pääsee verkkoon.⁴

Internet ei ole joukkoviestin samanlaisessa merkityksessä kuin televisio, radio tai sanomalehti. Sitä voi paremminkin kutsua medioiden mediaksi tai ”metamediaksi”, joka imaisee sisäänsä muiden viestintävälineiden sisällöt, kunhan ne vain ovat muutettavissa digitaaliseen muotoon. Verkko voidaan käsittää monimuotoiseksi viestinnän välineeksi, joka mahdollistaa viestien lähettämisen yhdelle tai usealle. Tästä sähköposti on hyvä esimerkki.⁵

---

¹ Aula et al. 2006, 5, 9.

² Joukkoviestimet 2009, 216.

³ Laki televisio- ja radiotoiminnasta.

⁴ Tämän tutkimuksen taulukossa 2 on listattu useita seurakuntia, joissa on tehty kokeiluja.

⁵ Aula et al. 2006, 5,9.

Verkkoviestinnän kehitys on edellyttänyt myös päätelaitteiden kehittymistä. Verkkoviestinnän alustan keskeisiä osia käyttäjälle ovat päätelaite, verkkoyhteys ja selain. Päätelaite voi olla tietokone, esim. pöytäkone tai kannettava tietokone. Verkkoviestintä on laajentunut myös langattomiin päätelaitteisiin, joita ovat älypuhelimet sekä uutena tulokkaana erityyppiset ”tabletit”⁶, joista iPad on tällä hetkellä yleisin. Teleoperaattorilta tilatun verkkoyhteyden, langallisen tai langattoman, kautta päätelaite on yhteydessä verkkoon. Langattomat tietoliikenneyhteydet ovat yleistyneet nopeasti, varsinkin älypuhelimissa. Selain-ohjelman avulla verkossa oleva sisältö saadaan päätelaitteen näytölle näkyviin.⁷

Edellytyksenä verkkoviestinnälle on sisällön digitaalisuus, jonka johdosta erityyppistä aineistoa voidaan liikuttaa tietoverkoissa. Digitaalisuus tarkoittaa sitä, että informaatio on koodattu binaariselle merkintäkielelle, jossa käytetään vain kahta merkkiä, ykköstä (1) ja nollaa (0). Digitaalisesti informaatioksi muutettu teksti, puhe ja liikkuva kuva on voitu välittää puhelin- ja yleisradioverkossa jo pitkään, mutta vasta Internet on mahdollistanut näitä kaikkia sisältävien aineistojen jakelun samanaikaisesti.⁸ Verkkomaisuus teknisenä perustana on mahdollistanut viestinnän tosiaikaisuuden ja kaksisuuntaisuuden. Kun tämä yhdistetään median digitaaliseen sisältöön, mahdollistuu sisältöjen välittäminen samoin kuin vuorovaikutuksellinen sisältöjen luominen.⁹

Mark Poster kutsuu nykyistä aikakautta toiseksi media-ajaksi. Ensimmäiselle, joukkoviestinnän aikakaudelle oli tyypillistä viestinnän yksisuuntaisuus. Pieni tuottajajoukko tarjosi informaatiota suurelle määrälle kuluttajia ja journalistit toimivat portinvartijoina. Toisen aikakauden eli media-ajan viestintää leimaa puolestaan vuorovaikutteisuus. Internetin myötä kommunikaatio on muuntunut monisuuntaiseksi.¹⁰

Internet on saanut alkunsa Yhdysvaltojen armeijan hajautetusta tietojärjestelmäprojektista 1960-luvun lopulla. Projektin tarkoituksena oli luoda hajautettu, ydiniskun kestävä viestintäjärjestelmä. Mikäli tietoverkko olisi ollut keskusjohtoinen, se olisi lamaantunut keskuksen tuhoutuessa. Projektin toimesta yhtenä Inter-

---

⁶ sanalle ”tablet” ei ole vielä vakiintunut suomenkielistä sanaa.

⁷ Joukkoviestimet 2009, 216.

⁸ Heinonen 2002, 161, 162; Dijk 2006, 9.

⁹ Heinonen 2002, 165.

¹⁰ Poster 1995, 21.

netin kehityksen kannalta keskeisenä ratkaisuna kehitettiin solmutietokoneisiin perustuva pakettivälitteinen tietoverkko.¹¹

1970-luvulla Internet-yhteydet laajenivat myös yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin. Suomessa ensimmäiset yliopistot kytkettiin Internet tietoverkkoon vuonna 1988. Internetin voimakkaan kasvun aika alkoi vasta 1990-luvulla. Ensimmäiset graafiset selaimet kuten Mosaic ja Netscape julkaistiin vuosina 1993 ja 1994. Ensimmäiset operaattorit alkoivat tarjota Suomessa Internet-yhteyksiä yrityksille, yhteisöille ja yksityishenkilöille vuonna 1994.¹² Suomen ev.lut. kirkko avasi omat kotisivut vuonna 1996.¹³

2000-luvulla tietokoneet, Internet-yhteydet sekä erityisesti laajakaistayhteydet yleistyivät Suomen kotitalouksissa niin, että enemmistöllä suomalaisista on ko. yhteys käytössä. Laajakaistayhteyksien nopeudet ovat tuoneet mahdolliseksi seurata elävää kuva Internetin välityksellä. Taulukossa 1 on lueteltu näiden laitteiden yleisyyden kehitys prosentteina kotitalouksista 2000-luvulla. Vahvennettu on merkitty, kun yleisyys on ylittänyt yli 50 %:n rajan.¹⁴

%	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tietokone	48	51	55	62	63	67	71	75	79
Internet-yhteys	32	37	41	47	49	58	65	70	76
Laajakaistayhteys	6	13	16	20	30	47	58	62	68
Mobiililaajakaista			20	22	28	38	43	48	54

TAULUKKO 1. Eräiden laitteiden yleisyys kotitalouksissa 2000 – 2008.

Vuonna 2011 Internet liittymä oli 88 %:lla Suomen kotitalouksista. Alle 50-vuotiailla Internet yhteys oli yli 95 prosentilla kotitalouksista. Yli 65-vuotiailla Internet yhteys oli vähän yli puolella.¹⁵ Internetin yhteysnopeuksien kasvattamiseksi Suomen hallitus on hyväksynyt vuonna 2008 tavoitteeksi, että Suomeen rakennetaan 100 Mbit/s runkoverkko vuoteen 2015 mennessä.¹⁶

Suomalaiset käyttivät vuonna 2009 eri medioiden seuraamiseen päivittäin yhteensä 7 tuntia 30 minuuttia. Suurimman osan media-ajasta vei televisio. Sitä seurattiin keskimäärin 2 tuntia ja 46 minuuttia päivässä. Radion kuunteluun kului

¹¹ [Internetin historia.](#)

¹² [Suomalainen Internet historia.](#)

¹³ Kirkko uudelle vuosituhanalle 2000, 170.

¹⁴ Joukkoviestimet 2009, 216

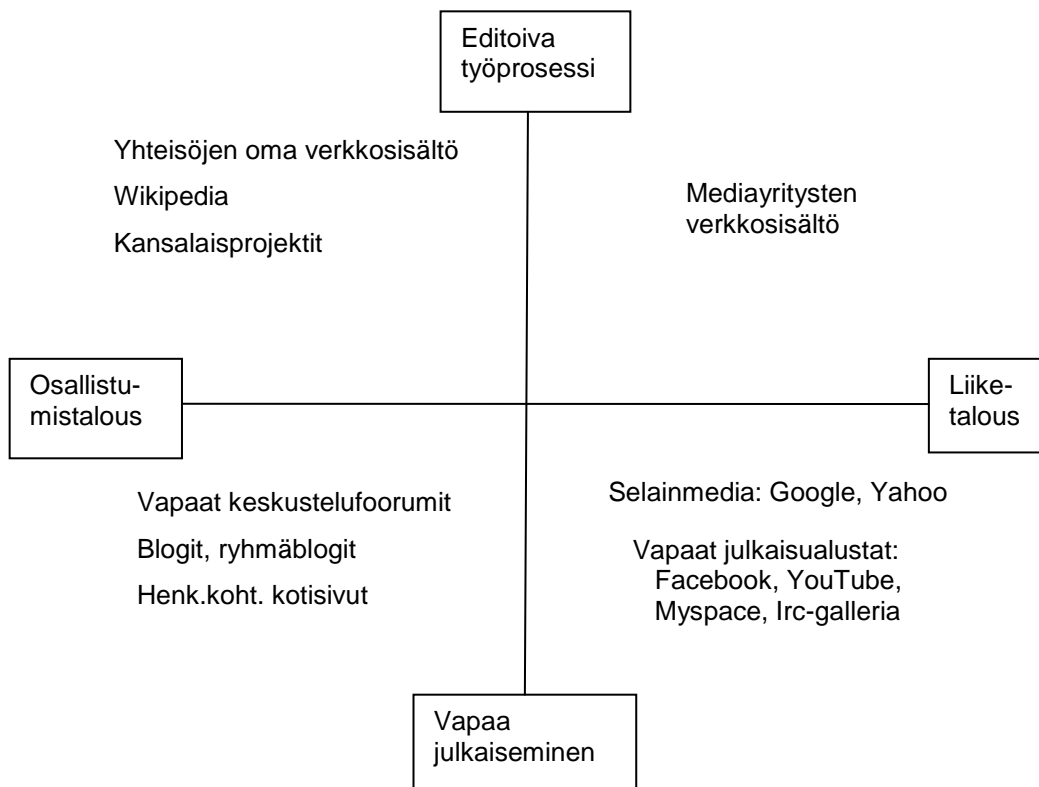
¹⁵ [Viestintävirasto markkinakatsaus 1/2012 Kotitalouksien Internet-yhteydet.](#)

¹⁶ Laajakaistatekniikoiden kehitys 2009–2015 2009,1.

keskimäärin kaksi tuntia päivässä. Kolmantena oli Internet, joka sai huomiota 56 minuuttia päivässä. Lukema on kasvanut 21 minuutilla vuodesta 2005.¹⁷

1.2 Verkkoviestinnän lajityyppejä

Internetissä on tarjolla hyvin erityyppistä verkkosisältöä. Verkkosisältöjen ryhmitelyssä voidaan käyttää apuna Dalbergin luomaa kaaviota (kuvio 1), jossa erotellaan erilaisia verkkojulkaisemisen muotoja ja käytäntöjä kahden ulottuvuuden avulla. Kaaviota apuna käyttäen verkkosisällöt jaetaan neljään ryhmään. Vaaka-akselille sijoittuvat lajityypit sen perusteella, kuinka keskeisiä ne ovat osallistumistalouden tai perinteisen liiketalouden kannalta. Pystyakselilla puolestaan kuvataan editoivan tai journalistien työn määrää eli sitä, kuinka paljon sisällöstä kontrolloidaan kollektiivisesti tai moderaattoreiden toimesta.¹⁸

KUVIO 1. Lajityyppejä verkkojulkaisuissa.

Oikeaan yläkulmaan sijoittuu esimerkiksi perinteisten mediayritysten verkkosivut sekä mediayritysten tarjoamat keskustelufoorumit, jotka usein on linkitet-

¹⁷ Suomalaisten median seuraaminen.

¹⁸ Sirkkunen 2006, 144.

ty uutisiin.¹⁹ Esimerkiksi suomalaisista verkkosivuista eniten kävijöitä on Iltalehden verkkosivuilla, joilla käy viikossa keskimäärin yli 2,6 miljoonaa vierailijaa vuoden 2012 alussa. Seuraavaksi eniten vierailaan seuraavilla suomalaisilla verkkosivuilla: Iltä-Sanomat, MTV3, Helsingin Sanomat ja Yle eli viisi eniten vierailtua suomalaista verkkosivua kuuluu mediayhtiöille.²⁰

Oikeassa alakulmassa ovat sivustot, joiden sisältöä tuottavat pääosin käyttäjät itse, mutta joiden toiminta perustuu esimerkiksi mainosrahoitukseen tai käyttäjämaksuihin.²¹ Hakukoneet (esim. Google ja Bing) saavat suurimman osan tuloista hakutulosten sekaan sijoitetuista mainoksista. Samoin YouTube saa suurimman osan tuloista mainoksista. Toukokuussa vuonna 2010 5-vuotias YouTube saavutti kaksi miljardia latausta päivässä.²² Maailman suurin verkkoreitittimien valmistaja Cisco ennustaa, että vuoteen 2013 mennessä kaikesta Internet-liikenteestä yli 90 % muodostuu videosta.²³

Oikeaan alakulmaan kuuluvat myös monet keskustelusivustot kuten suomalaiset Suomi24 ja Irc-galleria sekä kansainvälisistä sivuista esimerkkinä Facebook ja Myspace. Facebook-palvelulla oli yli 845 miljoonaa käyttäjää vuoden 2011 lopussa.²⁴ Tällä osiolla on eniten päällekkäisyyttä osallistumistalouden muotojen kanssa. Monet uudet palvelukonseptit aloittavat ilmaisina, keräävät paljon yleisön tuottamaa sisältöä ja muuttuvat kaupallisiksi, kun alkavat tarjota mainostilaa.²⁵

Vasempaan alakulmaan sijoittuvat yksittäisten ihmisten ylläpitämät blogit sekä useampien ihmisten tekemät ryhmäblogit. Blogit eivät pyri ainakaan pääasiallisesti tuottamaan taloudellista hyötyä tekijälleen, vaan tekijät kartuttavat omaa osaamistaan sekä kasvattavat sosiaalista verkostoaan.²⁶

Vasempaan yläkulmaan sijoittuvat yhteisöjen tai kansalaisten julkaisemat, toimitetummat verkkojulkaisut. Esimerkiksi seurakuntien toimitetut verkkosivut kuuluvat tähän ryhmään.²⁷

Vuonna 2007 omat tai seurakuntayhtymän yhteiset kotisivut löytyivät yli 90 prosentilla seurakunnista. Ne seurakunnat, joilla ei omia verkkosivuja ollut, olivat lähes kaikki pieniä, alle 4000 hengen maaseutuseurakuntia. Niistä kolmasosa il-

---

¹⁹ Sirkkunen 2006, 145.

²⁰ Suomen web-sivujen viikkoluvut.

²¹ Sirkkunen 2006, 145.

²² YouTube up two billion videos daily.

²³ Cisco: 90% videota vuonna 2013.

²⁴ Facebook has over 845 million users.

²⁵ Sirkkunen 2006, 145.

²⁶ Sirkkunen 2006, 144.

²⁷ Sirkkunen 2006, 145.

moitti verkkosivujen olevan valmisteilla vuoden 2008 loppuun mennessä ja 14 prosenttia ilmoitti suunnitelmista toteuttaa ne myöhemmin.²⁸

Suomen Online-tutkimus Oy teki 20 seurakunnan tai seurakuntayhtymän kotisivujen käyttäjätutkimuksen vuonna 2007. Tutkimuksessa selvitettiin mm. käyttäjätyytyväisyyttä, käyttäjien toiveita ja ehdotuksia sivujen kehittämiseksi. Seurakuntien kotisivujen etusivuille tuli ponnahdusikkuna, josta oli linkki kyselylomakkeeseen. Tutkimukseen vastanneita oli yhteensä 7318 henkilöä. Käyttäjätyytyväisyysindeksin keskiarvo oli 3.5. Kyseessä olevien seurakuntien verkkosivuja pidettiin hyödyllisinä, asiallisina ja helppokäyttöisinä. Kritiikkiä annettiin mm. siitä, että sivut eivät erotu edukseen eikä sisältö ole riittävän kiinnostavaa. Eniten etsittiin tietoa tapahtumista sekä seurakunnan uutisista. Kotisivujen kehittämiseksi toivottiin blogeja ja keskustelupalstoja. Myös kristillistä sanomaa, saarnoja ja raamattumateriaalia kaivattiin.²⁹

1.3 Sosiaalinen media

Sosiaalisesta mediasta on muodostunut tärkeä osa-alue Internetissä. Sosiaalisella medialla ei ole selkeää määritelmää, mutta karkeasti ottaen käsitteellä viitataan mediasisältöjen tuotannon hajauttamiseen. Sosiaalisen median toimintamallin voi tiivistää siten, että yleisö tuottaa yhteisöllisesti tai vuorovaikutteisesti sisältöä verkkoon. Palvelun tuottajan roolina on lähinnä ylläpitää toimivaa järjestelmää ja infrastruktuuria. Sisältö voi olla itse tuotettua, lainattua, kopioitua, kommentointia tai esimerkiksi linkkien lähettämistä.³⁰

Sosiaalisen median määritelmää on myös luontevaa hakea sosiaalisesta mediasta itsestään eli Wikipediasta, jonka mukaan *sosiaalinen media* tarkoittaa verkkoviestintäympäristöjä, joissa jokaisella käyttäjällä tai käyttäjäryhmällä on mahdollisuus olla aktiivinen viestijä ja sisällöntuottaja tiedon vastaanottajana olemisen lisäksi. Sosiaalisessa mediassa viestintä tapahtuu siis monelta monelle, eli perinteisille joukkotiedotusvälineille ominainen viestijän ja vastaanottajan välinen ero puuttuu.³¹

Kangas et al. määrittelevät sosiaalisen median puolestaan yhteisöjen, sisältöjen ja teknologioiden pohjalta nousevana ilmiönä (kuvio 2). He pitävät sosiaali-

---

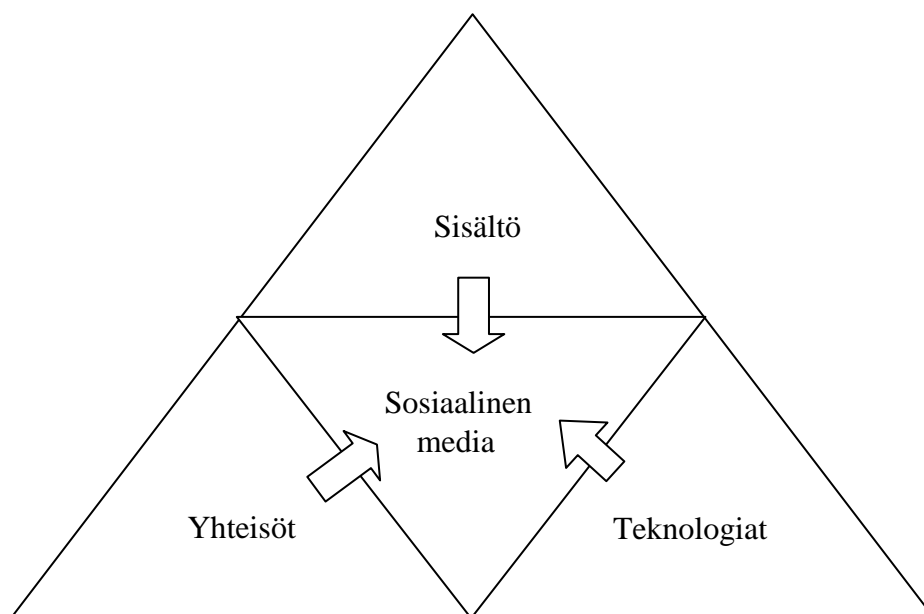
²⁸ Monikasvoinen kirkko 2008, 323.

²⁹ Seurakuntien Internet-sivujen käyttäjätutkimus 2007.

³⁰ Matikainen 2009, 5.

³¹ Sosiaalinen media Wikipedian mukaan.

sen median keskeisenä piirteenä yhteisöllisyyttä. Teknologia ja teknologia-alustat määrittelevät minkälaista sisältöä voidaan sosiaalisessa mediassa julkaista. Teknologia vaikuttaa myös yhteisöön, kun on mahdollista viestiä monelta monelle. Yhteisön tuottama sisältö suurelta osin määrää sen, miten kiinnostava sosiaalisen median yhteisö on.³²

KUVIO 2. Sosiaalisen eli yhteisöllisen median elementit.

Lietsala & Sirkkunen ovat jäsentäneet sosiaalisen median käsitteen jakamalla sen kuuteen genreen³³:

- Sisällön luominen ja julkaiseminen: blogit, wikit ja podcasting³⁴
- Sisällön jakaminen esimerkiksi kuvien (esim. Flickr) tai videoiden (esim. YouTube) muodossa
- Verkostoitumis- tai yhteisöpalvelut esim. Facebook, LinkedIn, Irc-galleria
- Yhteistuotanto esim. Wikipedia
- Virtuaalimaailmat esim. Habbo, SecondLife
- Liitännäiset: palvelua voidaan hyödyntää toisessa palvelussa. Esim. Facebookin kautta näkee, mitä musiikkia kaverit kuuntelevat Spotifyn kautta

³² Googlen mainokset ja muita sosiaalisen median liiketoimintamalleja.

³³ *Genren* (suomeksi *lajityyppi*) etymologinen lähtökohta on latinan kielen sanassa *genus* (laji, suku). Mediakertomuksia ja – tyyppejä järjestetään lajityyppien avulla erilaisiin luokkiin. Haastattelutyyppiset ohjelmat ja uutiset ovat esimerkkejä lajityypeistä (Herkman 2001, 108).

³⁴ *Podcasting* tarkoittaa yleisimmin audiotiedostoa, joka on julkaistu Internetissä ja joka voidaan tilata. Tämä tiedosto voidaan kuunnella esim. tietokoneen kaiuttimista tai kannettavalta MP3-soittimelta.

Nämä kaikki genret tarjoavat virtuaalisen tilan tai alustan käyttäjille, jotta he voivat julkaista sisältöä. Yhteistä kaikille näille on se, että sisältö on pääasiassa käyttäjien luomaa ja käyttäjät ovat aktiivisia toimijoita.³⁵

Sosiaalinen media on lähtökohtaisesti ominaispiirteiltään *käyttäjälähtöistä*. Sosiaalisen median kohdalla puhutaankin usein käyttäjälähtöisestä sisällöstä, joka tarkoittaa sitä, että käyttäjät voivat itse tuottaa tai generoida sisältöjä. Tämä on radikaali ero verrattuna perinteiseen mediaan, jossa toimitus viime kädessä päättää, mitä julkaistaan. Myös *vuorovaikutteisuus* erottaa sosiaalisen median perinteisestä joukkoviestinnästä. Vuorovaikutteisuus on samalla yksi sosiaalisen median ilmeisimmistä ominaispiirteistä.³⁶

Perinteinen media ja sosiaalinen media ovat yhä enemmän myös vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Perinteinen media esimerkiksi pyytää ihmisiltä vinkkejä, kuvia, juttuja ja kommentteja. Lukijoiden lähettämiä kuvia julkaistaan kohtalaisen paljon. Lehdet pyytävät myös lukijoitaan kommentoimaan ja keskustelemaan verkkosivuillaan. Osa lehdistä tarjoaa jopa lukijoiden omia blogeja lehtien verkkosivuilla (esim. Kotimaa). Tällöin lehti saa tavallaan lukijoilta ilmaista sisältöä. Perinteinen media poimii juttuja sosiaalisesta mediasta. Toisaalta myös sosiaalinen media ammentaa perinteisen median sisällöistä.³⁷

1.4 Uskonnollisia sosiaalisen median palveluita

Suomen evankelis-luterilainen kirkko (myöhemmin kirkko) toimii nykyisin aktiivisesti sosiaalisessa mediassa. Kirkon verkkotyössä on kaksi linjaa. On haluttu mennä sinne, missä ihmiset ovat jo verkossa. Toimimalla aktiivisesti erilaisilla verkkosivustoilla kirkko tavoittaa monia eri ihmisryhmiä. Toisaalta on myös haluttu kehittää ja rakentaa omia palveluita, joita ihmisille tarjotaan.³⁸

Lokakuussa 2010 kirkko avasi oman keskustelupalstan *Kirkko kuulolla* Suomi24.fi keskustelualustalle. Suomi24.fi on Suomen suurin verkkoyhteisö, jossa TNS Metrixin mukaan vieraili viikoittain noin 1,3 miljoona kävijää vuoden 2012 alussa.³⁹ Kirkko kuulolla – palsta nousi parissa viikossa Suomi24:n viidenneksi suosituimmaksi palstaksi. Kirkko kuulolla – palsta tarjoaa ihmisille paikan

---

³⁵ Lietsala & Sirkkunen 2008, 25–30.

³⁶ Erkkola 2008, 24.

³⁷ Matikainen 2009, 109–111.

³⁸ [Kirkko sosiaalisessa mediassa.](#)

³⁹ [Suomen web-sivujen viikkoluvut.](#)

purkaa ajatuksiaan ja kysymyksiään uskoon, kirkkoon ja elämän peruskysymyksiin. Suomi24-verkkoyhteisössä uskontoon liittyvät aiheet ovat herättäneet paljon keskustelua. Suomi24:n kautta kirkko on ihmisten keskellä kuuntelemassa ja keskustelemassa. Kirkon työntekijät ovat helposti tavoitettavissa ja ihmisillä on hyvin pieni kynnys lähteä keskustelemaan heidän kanssaan. Mahdollisuus anonyymiuuteen madaltaa kynnystä keskusteluun. Keskustelijoita eniten kiinnostaneet teemat käsittelevät mm. kirkon ja tieteen välistä suhdetta, erilaisia Raamatun tulkintoja sekä kasteen merkitystä. Kirkko kuulolla -palstalla on purettu myös paljon kirkkoon ja uskontoon liittyvää ahdistusta ja pohdintoja.⁴⁰ Muita verkkokeskustelupalstoja, joissa kirkko on ollut mukana, on pääasiassa nuorille suunnattu Irc-galleria⁴¹ sekä *Helistin.fi*- palvelu⁴², joka on lapsiperheiden, odottavien perheiden ja vanhempien kohtauspaikka. Vuoden 2011 loppupuolella kirkko avasi omat sivunsa myös Facebookissa.⁴³

Kirkon oma vastine virtuaalimaailmalle on lastenkirkko.fi, joka on virtuaalinen toimintaympäristö esi- ja alakouluikäisille. Se on syntynyt evankelisluterilaisten seurakuntien yhteistyönä. Lastenkirkko avattiin 13.1.2009. Projektista vastaa Vantaan seurakuntayhtymä. Se on toteuttanut palvelun yhteistyönä Espoon, Helsingin, Oulun, Tampereen Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymien kanssa. Lastenkirkko on ensimmäinen verkkohanke, jossa suuret seurakuntayhtymät ovat yhdistäneet sekä taloudellisia että henkilöresursseja. Syyskuussa 2010 lastenkirkkoon oli rekisteröitynyt noin 33 000 käyttäjää. Interaktiiviselle pelisivustolle rekisteröityneet käyttäjät luovat itselleen oman hahmon. Sivustolla lapset voivat tutustua itsenäisesti kristinuskoon ja mielenkiintoisiin tiloihin, katsoa videoita, kuunnella musiikkia, pelata pelejä, tavata ystäviä ja viettää aikaa. Sivuilla julkaistaan lasten omia kuvia, piirustuksia sekä rukouksia. Käyttäjät kommunikoivat keskenään hymiöillä ja valmiilla lauseilla.⁴⁴

Videoiden alueella sosiaalisen median kokeiluja ovat Suomessa tehneet useat seurakunnat. Esimerkiksi Helsingin tuomiokirkkoseurakuntaan kuuluva Agricola-liike on tallentanut videoita YouTubeen.⁴⁵ Nykyisin useat seurakunnat lähettävät myös jumalanpalveluksensa verkkoon. Ensimmäiset kokeilut Suomessa tehtiin Helsingin Maunulan kirkossa vuonna 2002. Tekniikka oli vielä silloin niin

---

⁴⁰ [Kirkko kuulolla Suomi24 verkkoyhteisössä.](#)

⁴¹ [Kirkko Irc-Galleriassa.](#)

⁴² [Kirkko Helistin.fi palvelussa.](#)

⁴³ [Kirkko Facebookissa.](#)

⁴⁴ Harju 2011, 81–83.

⁴⁵ [Agricola-liikkeen video YouTubeessa.](#)

kallista, että kokeilut eivät vielä tällöin levinneet laajemmalle.⁴⁶ Verkkolähetyksen kautta on mahdollisuus osallistua jumalanpalvelukseen ja muihin kirkon tilaisuuksiin Internetin välityksellä.⁴⁷ Uskonnollisia tilaisuuksia verkossa käydään seuraavissa pääkappaleissa tarkemmin läpi liittyen tutkittuihin seurakuntiin.

1.5 Vuorovaikutus ja verkkoviestintä kirkon strategiassa

Suomen evankelis-luterilainen on julkaissut tällä vuosituhannella kaksi strategiaa koskevaa mietintöä. Ensimmäinen on vuodelta 2002 nimeltään *Läsnäolon kirkko* ja toinen on vuodelta 2007 nimeltään *Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö*. Vuonna 2004 kirkko täydensi ensimmäistä strategiaa viestintästrategialla vuosille 2004–2010 nimeltään *Vuoropuhelun kirkko*. Uusin vuodelta 2007 oleva strategia sisältää myös viestinnälliset osuudet. Olen tarkastellut kyseisiä strategiadokumentteja vuorovaikutuksen ja verkkoviestinnän näkökulmasta.

Vuoden 2002 strategian teema pohjautuu pitkälti otsikon teemaan *Läsnäolon kirkko*. Tavoitteena oli muun muassa kohdata ihmisiä henkilökohtaisella tasolla, vahvistaa jäsentensä siteitä kirkkoon ja olla läsnä siellä, missä ihmiset ovat. Yhteisöllisyyden aihepiiriä on käsitelty hyvin vähän. Viestinnällisenä teemana on vuorovaikutuksen kirkko. Tavoitteena on sopeutua nopeasti uuteen viestintäteknikkaan. Viestintäteknologian nopea kehitys nähtiin jopa uhkana, kun verkkoteknologia nopeuttaa erilaisten ideologioiden leviämistä. Tosin kirkon tavoitteena oli hankkia aktiivinen ja näkyvä paikka sähköisissä vuorovaikutusverkostoissa.⁴⁸

Vuonna 2004 julkaistun viestinnällisen strategian mukaan kirkollisen viestinnän tavoitteena on tukea yhteisöllisyyttä sekä vuoropuhelun kulttuuria.⁴⁹ Viestintästrategiassa todetaan myös viestintäkentän muutokset. Ihmisten yhdessäoloon käyttämä aika vähenee, samoin kuin seurakunnan tilaisuuksissa käyminen. Etäviestinnän – lehtien, radion, television ja verkkoviestinnän – parissa sen sijaa viihdytään kauemmin. Tämän johdosta etäviestintään ja sen antamiin mahdollisuuksiin on panostettava.⁵⁰ Kun etäviestinnän merkitys kasvaa, esimerkiksi sähköisissä viestimissä lähetetyt hartaudet ja jumalanpalvelukset ovat yhä keskeisempiä kristillisen identiteetin vahvistajia.⁵¹

---

⁴⁶ Toivio 2005, 169.

⁴⁷ Leppänen & Naatus 2011, 39–41.

⁴⁸ Läsnäolon kirkko.

⁴⁹ Vuoropuhelun kirkko 2004, 7.

⁵⁰ Vuoropuhelun kirkko 2004, 19.

⁵¹ Vuoropuhelun kirkko 2004, 45.

Verkkoviestintä nostetaan vuoden 2004 viestintästrategiassa keskeiseen asemaan ja kehittämiskohteeksi. Verkkoviestinnän avulla ihmiset löytävät monipuolista tietoa kirkosta, apua ja hengellistä tukea silloin, kun he sitä haluavat. Viestintästrategiassa kehoitetaan kehittämään palveluita liittyen äänen ja elävän kuvan hyödyntäminen verkkoviestinnän puolella.⁵²

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uusin strategia on vuodelta 2007. Se määrittelee kirkon keskeiset raamit kuten kirkon perustehtävän, kirkon arvot, vision tulevaisuuden kirkosta sekä kirkon toiminnan suuntaviivat vuoteen 2015. Strategiamietintö on otsikoitu: *Meidän kirkko - osallisuuden yhteisö* eli yhteisöllisyys on nostettu keskeiseksi teemaksi jo otsikossa.⁵³ Kirkon uusimmasta strategiasta on myös tehty lyhyt esite, jossa listataan myös keskeisimmät viestintään liittyvät tavoitteet. Niitä ovat:⁵⁴

- lisätä vuorovaikutusta viestinnässämme ja tukea hengellistä elämää myös median välityksellä
- osallistua aktiivisesti mediassa käytävään keskusteluun
- lisätä panostusta uuden median käyttöön
- kehittää sisäistä viestintäämme
- kouluttaa keskeisiä toimijoita viestinnän taidoissa

Henkilökohtainen viestintä nähdään strategiassa vaikuttavimpana viestinnän muotona. Internet nähdään kirkolle toimintaympäristönä, ei pelkkänä viestintäkanavana. Tavoitteena on vahvistaa kirkon työntekijöiden valmiuksia hoitaa tehtäviään myös verkossa, lisätä vuorovaikutusta viestinnässä ja tukea seurakuntalaisten hengellistä elämää median välityksellä.⁵⁵

Kirkon uusimmassa nelivuotiskertomuksessa *Haastettu kirkko* todetaan, että seurakuntien panostus verkkoviestintään on kasvanut vuosina 2008–2011 ja sen arvioidaan kasvavan myös tulevaisuudessa. Sosiaalisen median murroksen myötä verkkoviestinnästä on tullut yhä vahvemmin kaikkien seurakunnan työntekijöiden työväline. Tämän johdosta verkkoviestinnän ammattilaisten on kyettävä tarjoamaan konsultatiivista ja koulutuksellista apua. Hengellinen elämä verkossa – hanke on tarjonnut tähän hyviä mahdollisuuksia.⁵⁶

---

⁵² Vuoropuhelun kirkko 2004, 8, 56.

⁵³ Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö 2007, 1.

⁵⁴ Meidän kirkko – Strategiset suuntaviivat vuoteen 2015, 2007.

⁵⁵ Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö 2007, 42–43.

⁵⁶ Haastettu kirkko 2012, 289.

1.6 Uskonnollisen median yhteisöllinen ulottuvuus

Kristillisen median yhtenä tehtävänä on vahvistaa yhteisöllisyyttä ja yhteisön uskonnäkemyksen mukaista hengellistä vakaumusta, elämää ja uskoa. Yleisin kristillisten yhteisöjen mediankäytön tapa on edelleen puhtaasti informatiivinen. Esimerkiksi kirkolliset ilmoitukset – palstoilla kerrotaan uskonnollisista tilaisuuksista. Tällöin yhteisöllisyys toteutuu tiettyssä paikassa tiettyyn aikaan.⁵⁷

Toinen ja merkitykseltään kasvava käyttöstrategia on se, että median avulla tuotetaan myös varsinainen hengellinen kokemus. Mediaa ei käytetäkään vain kutsumaan ihmisiä saapumaan tiettyyn tilaisuuteen, vaan he voivat kuulla ja kokea yhteisöllisyyttä uskonnollisten radio- ja tv-ohjelmien ja Internet-palvelujen kautta. Sähköisen median etu on sen realistisuudessa ja kokemuksellisuudessa. Siksi yhteisöllisyys ja hengellinen kokemus voidaan tuottaa vahvemmin kuin lehdimediassa.⁵⁸

Uskonto on muuttumassa yhä enemmän teknologiavälitteiseksi, median välityksellä tapahtuvaksi ilmiöksi. Myös perinteiset kirkot ovat muuttumassa virtuaalisten uskonyhteisöjen suuntaan kehittämällä mediavälitteisiä uskonnollisia palveluita.⁵⁹ Uskonnollisuuden medioitumista edistää myös teknologian halpeneminen. Digitaalitekniikka mahdollistaa sen, että kotikäyttöön tarkoitettun kaluston hinnalla on mahdollista tuottaa teknisesti hyvälaatuista kuvaa, ääntä ja Internet-palveluja.⁶⁰

Uusi viestintäteknologia on mahdollistanut myös uudenlaisten yhteisöllisyyden synnyn. Yhteinen intressi kokoaa ihmisiä jakamaan samoja kokemuksia ja osallistumaan saman asian kehittelyyn tai siihen liittyvään keskusteluun.⁶¹ Omaa identiteettiä rakennetaan julkisesti ja omalle olemassaololle haetaan merkityksiä yhä enemmän näkymällä verkossa, luomalla oma verkkoidentiteetti. Oleellisin muutos ei olekaan julkaisemisessa, vaan jakamisessa, palautteen antamisessa ja kuuntelemisessa. Sitä kautta syntyy yhteisiä asioita, ystävyyttä, dialogeja ja yhteisöllisyyttä. Sosiaalisessa mediassa esimerkiksi yksinkertaisen positiivisen palautteen antaminen eli ”peukuttaminen” on tehty todella helpoksi.⁶²

---

⁵⁷ Lehtikoinen 2006, 125, 136.

⁵⁸ Lehtikoinen 2006, 125.

⁵⁹ Lehtikoinen 2003, 304.

⁶⁰ Lehtikoinen 2006, 124.

⁶¹ Hautamäki 2005, 10.

⁶² Rinne 2011, 14, 16.

Liverpoolin sosiologian professorin Gerard Delantyn mielestä yhteisöllisyys on jotakin, joka on menetetty modernisoinnin seurauksena. Hänen mukaansa yhteisöllisyys on kuitenkin elpymässä. Virtuaaliset yhteisöt ovat usein olemassa rinnakkain reaali maailmassa olevien yhteisöjen kanssa. Kommunikaatioteknologiat ovat mahdollistaneet monen muotoisten kuulumisten ilmaiset. Virtuaaliset yhteisöt ovat pääasiassa kommunikointiyhteisöjä. Yhteisöön kuuluminen rakentuu eneminkin kommunikatiivisissa prosesseissa kuin järjestäytyneissä rakenteissa ja tiloissa. Moderni yhteiskunta on lisännyt ja korostanut uusia tapoja kuulua johonkin. Yksityiset ihmiset eivät ole enää sidottuja vain yhteen yhteisöön vaan he voivat kuulua moniin yhteisöihin samanaikaisesti. Uusi teknologia on mahdollistanut sen, että virtuaalisiin yhteisöihin voi helposti tulla mukaan ja myös lähteä sieltä.⁶³

1.7 Uskonnollisen median rituaalinen ulottuvuus

Hartauden ja uskonnon harjoittamiseen mediaa on käytetty ainakin siitä asti, kun ihmiset ovat omistaneet omia hartauskirjoja. Tunnetuin niistä, päivän tunnussana, on ilmestynyt Saksassa jo vuodesta 1731. Suomeksi kirjanen alkoi ilmestyä vuonna 1905, ja suomenkielinen painos on nykyisin noin 70 000 kpl. Saksankielinen painos on yli miljoona kappaletta vuosittain.⁶⁴ Viime vuosisadalla uusina median välityksellä tapahtuvilla hartauden harjoittamismuotoina tulivat radio 1920-luvulla⁶⁵ ja televisio 1960-luvulla⁶⁶. Varsinkin television kohdalla on epäilty, vaikka pääasiassa yleisönsä viihdyttämiseen tarkoitettu laite välittää pyhän kokemusta. Tunnetun yhdysvaltalaisen viestinnän tutkijan Neil Postmanin mielestä modernit mediat voivat vain rajoitetusti välittää pyhyden kokemusta. Hänen mielestään televisio on siinä määrin sidoksissa kaupallisuuteen ja viihteeseen, että sitä on vaikea pyhittää eli maallista ja pyhää ei voida erottaa.⁶⁷

Pyhän ja profaanin välistä suhdetta pohti myös ranskalainen yhteiskuntatieteen tutkija Émile Durkheim 1900-luvun alkupuolella. Durkheim huomasi, että tiettyinä hetkinä yhteisön jäsenet kokoontuivat yhteen kokemaan jotakin merkityksellistä. Nämä hetket erottivat yhteisön arjesta. Sen elementtejä ovat yhdessä

---

⁶³ Delanty 2003, 10, 184–188.

⁶⁴ Päivän tunnussana.

⁶⁵ Ensimmäinen radiojumalanpalvelus lähetettiin Tampereen tuomiokirkosta vuonna 1925 (Niemi 1999, 17).

⁶⁶ Ensimmäinen televisiojumalanpalvelus lähetettiin vuonna 1961 Tampereelta studiokirkosta (Ensimmäinen televisiojumalanpalvelus).

⁶⁷ Postman 1987, 93, 125.

koetut hetket ja symbolit. Hänen mielestään pyhä edustaa aidoimmillaan toiseutta, jotain sellaista, joka on jotain muuta kuin tavallinen arkipäiväinen elämä.⁶⁸

Uskonnolliset rituaalit median välityksellä ovat viestinnän muutosten myötä siirtyneet radion ja televisioviestinnän kautta verkkoviestintään ja tulleet osaksi vuorovaikutteista mediaympäristöä. Verkon monille palvelimille on arkistoitu valtavat määrät videomateriaalia. Esimerkiksi YouTubessa käyttäjä voi tarkastella baptistista tai katolista kastetta tai ortodoksista kirkkotilan vihkimistä.⁶⁹ Yleisradion⁷⁰ ja TV7:n⁷¹ arkistoista ohjelmat ovat katsovissa useita viikkoja televisioinnin jälkeen.

Rituaalit ovat aikaisemmin olleet tapahtumia, joihin osallistuttiin kasvokkain tai olemalla ainakin jollain tavoin läsnä siinä tilanteessa, jossa rituaali toteutettiin. Medioitu rituaali TV:ssä tai Internetissä menettää kuitenkin osallistuvan aktuaalisuutensa ja muuttuu joksikin muuksi tapahtumaksi, joka on välitetty tietyn median kautta ja on samalla käytetyn median erityispiirteiden muovaamaa. Mediodun rituaalin katsoja ja kuulija eivät osallistu itse tapahtumaan, vaan hänen tehtävänsä on tarkastella esitettyjä audiovisuaalisia kokonaisuuksia ja yksityiskoh-
tia.⁷² Tosin jumalanpalvelusten verkkolähetyksiin on kehitetty monia tapoja, joilla osallistumien tunnetta on lisätty, joita tässä tutkimuksessa käydään läpi.

---

⁶⁸ Durkheim 1980, 55–59.

⁶⁹ Malminsalo 2011, 1.

⁷⁰ [Yleisradion ohjelma-arkisto Yle Areena.](#)

⁷¹ [TV7:n ohjelma-arkisto.](#)

⁷² Malminsalo 2011, 1.

2. Tutkimuksen toteutus

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Television ja radion jumalanpalveluksista sekä hartausohjelmista on olemassa runsaasti aikaisempaa tutkimusta.⁷³ Verkon käytöstä tilaisuuksien seuraamiseen varsinkaan yksittäisten seurakuntien näkökulmasta on tehty vähän aikaisempaa tutkimusta. Metsämuurosen mukaan jos tutkittavalta alueelta on vähän tutkimustietoa, jäävät tutkijan ennakkotiedot tutkittavasta asiasta pieniksi. Tällöin hänen mukaansa kannattaa tutkimuksen tarkoitus ilmaista kuvailevana.⁷⁴ Uskonollisten tilaisuuksien seuraaminen verkon kautta eli verkkokirkot ovat kohtuullisen uusi ilmiö. Tämän johdosta tutkimuksentavoitteet ovat esitelty kuvailevana. Tutkimuskysymykseni tutkielmassani ovat tutkituissa seurakunnissa:

- Mitkä ovat verkkokirkkojen ominaispiirteet?
- Mitkä ovat kokemukset verkkokirkoista ja vaikutukset?
- Miten verkkoyhteisöllisyys toimii osana yhteisöllisyyttä?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta esittelen verkkokirkkojen ominaispiirteitä ja niiden toteutuksia tutkituissa seurakunnissa. Ensimmäisen tutkimuskysymykseni tärkeimmät alakysymykset ovat 1) mitä audiovisuaalisia palveluita seurakunnilla on verkossa, 2) minkälaisesta sisällöstä palvelu muodostuu sekä 3) palvelun laatuun liittyvät kysymykset. Olen käynyt läpi myös tutkimuksen kohteena olevien seurakuntien viestintästrategiat lähinnä verkkopalveluiden osalta.

Toisena tutkimuskysymyksenä haluan selvittää, mitä kokemuksia tutkituissa seurakunnissa on ollut verkkokirkoista, miksi verkkokirkkopalveluita on tarjottu seurakunnissa, miksi lähetyksiä seurataan ja mitä vaikutuksia palvelulla on ollut.

Kolmas tutkimuskysymys on noussut esiin tutkimusta tehdessäni. Yhteisöllisyyden teema nousi selkeästi esille haastatteluissa. Siksi tutkin ja pohdin sitä, miten verkkoyhteisöllisyys toimii osana yhteisöllisyyttä. Swinton ja Mowat rohkaisevat nostamaan teemoja, jotka nousevat tiedon analysointivaiheessa, kirjassaan *Practical Theology and Qualitative Research*.⁷⁵

---

⁷³ Katso luku 2.6.

⁷⁴ Metsämuuronen 2011, 40.

⁷⁵ Swinton & Mowat 2006, 68.

2.2 Tutkimuksen rajaus

Kirkkohallituksessa on keväällä 2010 tehty alustava selvitys Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien verkkosivujen aineistosta. Tämän työn tekijä on saanut käyttöönsä kirkkohallituksessa tehdyn laajan taulukon⁷⁶, johon on listattu Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien verkkosivuilla olevaa aineistoa. Suomessa oli vuonna 2011 449 evankelis-luterilaista seurakuntaa.⁷⁷ Kirkkohallituksessa tehtyyn taulukkoon on kerätty tietoa seurakuntien verkkosivujen ominaisuuksista esim. seuraavista asioista:

- verkkokirkot, videoarkistot, nettiradio
- saarnat kirjallisina verkoissa, kommentointimahdollisuus saarnoihin, saarnoihin liittyvää oheismateriaalia
- keskustelupalstat, blogit, linkit muihin sivustoihin

Kirkkohallituksesta saadun taulukon perusteella 15 seurakunnalla oli audiovisuaalista materiaalia omilla verkkosivuilla (taulukko 2). Viidellä seurakunnalla oli linkkejä muualla olevaan AV-aineistoon.

Evli. seurakunnat	verkko- kirkko	video- arkisto	netti- radio	ääni- arkisto	esittely- video	linkkejä AV-ai- neistoon
1 Oulun seurakunnat	x	x			x	
2 Agricola (Hki tuom.kirkk.)	x	x			x	
3 Lieto	x	x				
4 Kangasala	x	x		x	x	
5 Varkaus	x	x	x			
6 Tampere		x		x	x	
7 Hirvensalmi					x	
8 Raahe					x	
9 Alavus	x					
10 Teuva	x					
11 Kempele			x			
12 Perho			x			
13 Rantasalmi			x			
14 Saarijärvi			x			
15 Toholammi			x			
16 Turku						x
17 Jyväskylä						x
18 Herttoniemi						x
19 Kaarina						x
20 Esbo svenska						x

TAULUKKO 2. Evankelis-luterilaisten seurakuntien AV-media verkossa.⁷⁸

⁷⁶ Seurakuntien verkkosivujen aineisto 2010.

⁷⁷ Evankelis-luterilaisten seurakuntien määrä Suomessa vuonna 2011.

⁷⁸ Taulukkoon 2 on valittu ne evankelisluterilaiset seurakunnat, joilla on ollut taulukossa mainitut palvelut käytössä sekä keväällä 2010 että Helmikuussa 2011. Maunulan seurakunnan verkkokirkossa ei voinut seurata reaaliaikaisia jumalanpalveluksia vuoden 2011 alussa.

Taulukon 2 perusteella valitsin tutkimuksen kohteeksi ne seurakunnat, joissa on toteutettu sekä verkkokirkko- että videoarkistopalveluita. Näin ollen seurakunniksi valikoitui viisi ensimmäistä seurakuntaa taulukosta 2. Näytteen kooksi valikoitui kaikki ne suomalaiset evankelis-luterilaiset seurakunnat, joissa on tuotettu verkkoon videomateriaalia tilaisuuksista, joita voidaan katsoa verkon kautta sekä reaaliaikaisesti että videoarkistosta.

2.3 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kulku

Tutkimusmenetelmäksi olen valinnut ensisijaisesti laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmänäni olen käyttänyt sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin lähestymistavoista olen valinnut *aineistolähtöisen analyysin*, jolla pyritään tulkitsemaan ja selittävään kuvaukseen.⁷⁹ Tavoitteena on etsiä kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastauksia sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia aineistosta. Teoreettisena viitekehyksenä ovat sosiaalisen median muuttajat (kuvio 1): teknologia, sisältö ja yhteisöt.

Aineiston keruun päämuodoksi valitsin haastattelun. Haastattelun etuna on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Lisäksi haastattelussa on mahdollisuus selventää käsitteitä, joita käytetään. Haastattelun heikkoutena kyselyyn verrattuna ovat aika ja raha.⁸⁰ Seurakunnissa haastateltavaksi olin valinnut henkilöt, jotka vastaavat ensisijaisesti verkkokirkkoon liittyvistä asioista.

Haastattelua aineiston keruun päämuodoksi puolta myös toinen tutkimuskysymys, jossa tavoitteena on kartoittaa kokemuksia kohtuullisen uudesta ilmiöstä. Haastatteluihin ja niiden purkamiseen meni paljon aika, mutta haastattelujen kautta sain paljon arvokasta tietoa tutkittavasta aiheesta. Kustannusten osalta Kirkkohallitus auttoi myöntämällä matka-apurahan haastatteluja varten tutkittaviin seurakuntiin.

Lähetin haastattelukysymykset sähköpostilla haastateltaville, jolloin heillä oli mahdollisuus tutustua etukäteen kysymyksiin ja teemoihin, joista keskustelua oli tarkoitus käydä sekä hankkia tarvittaessa lisätietoa asioista ennen haastattelua. Samalla kerroin, mihin haastattelutuloksia tullaan käyttämään. Kerroin myös, että

---

⁷⁹ Swinton & Mowat 2006, 45.

⁸⁰ Tuomi & Sarajarvi 2009, 73.

tulokset ovat julkisia. Haastattelut tapahtuivat seurakunnan työntekijöiden työpaikoilla: Agricolan kirkolla, Kangasalassa, Liedossa, Oulussa sekä Varkaudessa.

Haastateltaviksi pyrin etsimään henkilöitä, joilla on kokemusta seurakunnassa tutkittavasta asiasta tai tietoa aiheesta. Haastattelulomake on liitteessä yksi. Haastattelutilanteet muistuttivat paljon teemahaastattelua, jossa haastattelukysymykset toimivat pohjana. Haastattelun lopussa kysyin myös aiheeseen liittyvää muuta kirjallista aineistoa seurakunnissa. Erityisesti seurakuntien viestintästrategioista ja katsojatutkimuksista on ollut hyötyä tämän tutkimuksen tekemisessä.

Ensimmäisen haastattelun jälkeen Liedossa, arvioin miten hyvin kysymykset kattoivat aihetta. Yhden kysymyksen, jota myös Liedon seurakunnassa käytiin läpi, lisäsin kysymyslomakkeeseen Liedon vierailun jälkeen. Kysymys koski liityntöjä muuhun sosiaaliseen mediaan. Tämä kysymys kysyttiin myös muissa haastatteluissa.

Haastattelut tallennettiin digitaaliseen äänitallentimeen MP3-ääniänitiedostoinksi⁸¹, jotka siirrettiin tietokoneelle tallentamista ja litterointia varten. Haastattelujen kestot vaihtelivat välillä 80 – 120 minuuttia. Äänitiedostot ja litteroidut tekstit ovat tekijän hallussa. Litteroinnin jälkeen yhdistelin samaan kysymykseen tulevat vastaukset eri seurakunnista samalle paperille, jolloin vastausten vertaaminen ja analysointi oli helpompaa.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuteen on pyritty kiinnittämään huomiota tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimuksen kulun vaiheet on esitetty edellä seikkaperäisesti. Verkko-kirkkojen ominaispiirteitä on kuvailtu seurakunnista saamani aineiston ja haastattelujen perusteella.

Kokemukset verkkokirkoista ovat lähes yksinomaan haastateltavien kokemuksia. Muutamien kysymysten vastausten tarkkuus olisi ollut parempi, jos kysymykset olisi esitetty esimerkiksi seurakunnan kaikille työntekijöille viidessä seurakunnassa. Jotta opinnäytetyön tehtävän laajuus pysyisi järkevissä mittasuhteissa, valitsin jokaisesta seurakunnasta vain ne henkilöt haastateltavaksi, joilla oli tietoa seurakunnan verkkokirkkoon liittyvistä asioista.

Muutamissa kohdissa tässä tutkimuksessa on erikseen mainittu se, että vastaukset ovat haastateltujen näkemyksiä asiasta. Olen näissä kohdin erikseen esit-

---

⁸¹ MP3 on yleisesti käytössä oleva äänen pakkausteknologia.

tänyt menetelmiä, joilla saataisiin tarkempi kuvaus asiasta. Osa jatkotutkimusehdotuksista liittyy tarkemman kuvan saamiseen tietyiltä osa-alueilta.

Monet haastateltavista olivat hyvin innostuneita asiasta. Varsinkin, kun joku ulkopuolinen tulee kiinnostuneena haastattelemaan aiheesta. Objektiivisuuden säilyttäminen olikin välillä haasteellista.⁸² Äänitallenteiden tekeminen haastateluista osoittautui tärkeäksi. Tallenteilta pystyi etsimään vastauksia jälkikäteen kysymyksiin. Lisäksi äänitallenteet toimivat ensisijaisina lähteinä, joista haastateltujen henkilöiden lainaukset tekstissä voidaan todentaa.

Koska tutkimus on ensimmäisiä tutkimuksia aiheesta, on tavoitteena kartoittaa tutkimusaihetta laajemmin. Myöhemmin on helpompi valita mielenkiintoisia osa-alueita tarkemmin tutkittavaksi. Haastattelujen pohjana en käyttänyt mitään teoreettista pohjaa, vaan kävin teemahaastattelun avulla avoimesti aiheeseen liittyviä asioita ja kysymyksiä.

2.5 Keskeisiä käsitteitä

Tilaisuuksien seuraaminen verkon kautta ei ole vielä saanut vakiintunutta lyhyempää käsitettä. Uskonnollisten tilaisuuksien seuraamisesta verkon kautta on käytetty lyhempiä käsitteitä kuten *verkkokirkko*, *virtuaalikirkko* ja *kirkko-tv*. Verkkokirkko- ja virtuaalikirkkokäsitteet korostavat sitä, että kirkko on jollain tavalla verkossa. Se voi tarkoittaa sitä, että selaimella saadaan näkyviin kuva kirkkotilasta tai voidaan seurata tallennettu jumalanpalvelus. Jos jumalanpalveluslähetyks on käynnissä, voidaan myös reaaliajassa seurata lähetystä verkon kautta. Kirkko-tv terminä muistuttaa enemmän television omaista seuraamistapaa. Lisäksi kaikki kolme termiä ovat jo verkko-osoitteina käytössä (www.verkkokirkko.fi, www.kirkkotv.fi, www.virtuaalikirkko.fi). Käytän tässä työssä pitempää termiä: uskonnollisten tilaisuuksien seuraaminen verkon välityksellä sekä myös lyhyempää termiä *verkkokirkko* tai *verkkolähteykset*, joilla tarkoitan samaa asiaa.

Videoarkistolla tarkoitan seurakuntien verkkosivuille taltioituja verkkolähteyksiä tilaisuuksista. Verkkosivuille tallennetut videot sisältävät ääntä ja liikkuvaa kuvaa. Tässä tutkimuksessa käytetään sanaa *verkko* kuvaamaan Internetin palveluita, joita voidaan käyttää erilaisilla päätelaitteilla.

---

⁸² Swinton & Mowat 2006, 45.

2.6 Aikaisempi tutkimus

Tero Kajander on tehnyt pro gradu -tutkielman suomalaisista verkkokirkkoista Itä-Suomen yliopistoon. Hänen tutkimusaineistonsa koostuu Google-hakukoneella Internetistä etsittyjen verkkokirkkojen kuvauksista. Hän kuvaa verkkokirkkojen sisältöä ja ulkoasua tutkimuksessa. Hän vertailee eri verkkokirkkoja keskenään sekä tarkastelee messun asemaa verkkokirkkoissa.⁸³ Tuuli Kotisaari puolestaan tutki pro gradu -tutkielmassaan yhteisöllisyyden rakentumista city.fi -verkkosivustolla, joka on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ylläpitämä keskustelupalsta.⁸⁴

Diakonia-ammattikorkeakoulu on julkaissut kirjan: Verkkoa kokemassa – Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä. Kirja löytyy myös verkkoversiona.⁸⁵ Kirja koostuu artikkelikokoelmasta, jossa pohditaan ja esitellään evankelis-luterilaisen kirkon verkkotyötä, hankkeita ja työn sisältöjä eri näkökulmista, sekä toimijoiden että tutkimusartikkeleina.⁸⁶

Heikki-Tapio Nieminen on tutkinut laajasti suomalaisia radiohartauksia väitöskirjassaan.⁸⁷ Hän luettelee myös useita muita tutkimuksia, joissa on tutkittu radio- ja televisiojumalanpalvelusten saarnoja sekä radiohartauksia.⁸⁸ Teija Pitkänen tutki pro gradu -tutkielmassaan Yleisradion TV-jumalanpalvelusten kirkollista sanomaa, jouluperinnettä ja perheyhteisöä joulusaarnojen osalta vuosina 1985–2009.⁸⁹ Erja Yli-Opas tutki vuonna 1988 pro gradu -tutkielmassaan seurakuntien paikallisradiotoimintaa.⁹⁰ Päivikki Koskinen pohti pro gradu -tutkielmassaan televisiojumalanpalveluksen asemaa ja merkitystä.⁹¹

1970-luvulla tehtiin melko paljon radiohartauksien kuuntelijatutkimuksia. Vesisenaho tutki kuuntelijoiden suhtautumista Yleisradion hartausohjelmiin vuonna 1970. Hän selvitti määrällisessä tutkimuksessaan, missä määrin radion hartausohjelmia ja jumalanpalveluksia kuunnellaan ja missä määrin niistä pidetään. Lisäksi hän selvitti kuuntelijoiden tyypillistä profiilia (ikä, sukupuoli, ammatti).⁹² Radioseurakuntaa tarkasteli Ojutkangas⁹³ ja radio- ja televisioseurakun-

---

⁸³ Kajander 2011, tiivistelmä.

⁸⁴ Kotisaari 2010, tiivistelmä.

⁸⁵ Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä.

⁸⁶ Verkkoa kokemassa 2011, tiivistelmä.

⁸⁷ Nieminen 1999, 5.

⁸⁸ Nieminen 2001, 22–24.

⁸⁹ Pitkänen 2010, tiivistelmä.

⁹⁰ Yli-Opas 1988, tiivistelmä.

⁹¹ Koskinen 2007, 74–78.

⁹² Vesisenaho 1970, 68.

taa Häkämies⁹⁴ vuonna 1973 heidän pro gradu -tutkielmissaan. Huotari selvitti uskonnollisten radio- ja televisio-ohjelmien seuraamista kirkon tutkimuslaitoksen toimesta vuonna 1977.⁹⁵ 1970-luvun jälkeen radion ja television hengellisten ohjelmien katsojatutkimukset ovat huomattavasti vähentyneet yliopistojen ja kirkon tutkimuskeskuksen taholta. Nykyisin radion ja television hyvinkin yksityiskohtaisia kuuntelija- ja katselijatutkimuksia voi tilata Finnpanelista.⁹⁶

---

⁹³ Ojutkangas 1973, 62.

⁹⁴ Häkämies 1973, tiivistelmä.

⁹⁵ Huotari 1977,1.

⁹⁶ Radion ja television kuuntelija- ja katselijatutkimuksia.

3. Verkkokirkkojen ominaispiirteet

3.1 Tutkimuksessa mukana olevat seurakunnat

Tutkin haastattelujen avulla verkkokirkkojen ominaispiirteitä ja kokemuksia niistä viidessä seurakunnassa. Haasteltavana oli seurakunnan työntekijöitä 4 seurakunnasta sekä yhdestä seurakuntayhtymästä. Seurakunnissa haastateltavaksi olin valinnut henkilön, joka vastasi ensisijaisesti verkkokirkkoon liittyvistä asioista. Kolmessa seurakunnassa päähaastateltavana oli seurakunnan tiedottaja, Helsingin tuomiokirkkoseurakunnassa johtava nuorisotyönohjaaja ja Varkauden seurakunnassa seurakuntapastori.⁹⁷ Haastateltavat henkilöt löytyivät helposti. Taulukossa 3 on lueteltu tutkimukseen valitut seurakunnat, niiden jäsenmäärä sekä työntekijöiden määrä.

Seurakunta	Jäsenmäärä	Työntekijöiden määrä
Helsingin tuomiokirkkosrk. ⁹⁸	n. 25000	n. 60
Kangasalan seurakunta	n. 24300	n. 100
Liedon seurakunta	n. 13700	n. 40
Oulun seurakuntayhtymä ⁹⁹	n. 120000	n. 300
Varkauden seurakunta	n. 20000	n. 60

TAULUKKO 3. Tutkimuksen seurakuntien jäsenmäärä ja työntekijöiden määrä.

Tutkitut seurakunnat ovat hyvin erikokoisia. Jäsenmäärältään pienin on Liedon seurakunta, jossa haastatteluhetkellä oli noin 13700 jäsentä. Suurin tutkittavista seurakunnista oli Oulun Seurakuntayhtymä, jossa haastatteluhetkellä oli yli

⁹⁷ Helsingin tuomiokirkkoseurakunnassa haasteltavana oli johtava nuorisotyönohjaaja Mika Lehto ja teknisiin kysymyksiin vastasi studioisäntä Vili Lahti. Kangasalan seurakunnassa haastateltavana oli tiedottaja Tuomo Vanhanen. Osaan kysymyksistä vastasi myös aikuistyön pastori Kari Mikkonen. Teknisiin kysymyksiin vastasi Ismo Santapukki. Liedon seurakunnassa haastateltavana oli vs. tiedottaja Hanne Tuulos sekä virkavapaalla oleva tiedottaja Mari Leppänen. Oulun seurakuntayhtymässä haastateltavana oli verkkotiedotuksesta vastaava tiedottaja Rebekka Naatus. Varkaudessa haastateltavana oli medialähetyksestä vastaava seurakuntapastori Pekka Päivärinta.

⁹⁸ Helsingin tuomiokirkkoseurakunnassa verkkopalvelut olivat tuotettu Agricolan kirkossa, josta myöhemmin käytän lyhennettä Agricola tai Agricolan kirkko.

⁹⁹ Oulun seurakuntayhtymään kuuluvat Karjasillan, Tiuran ja Oulujoen seurakunnat sekä Oulun tuomiokirkkoseurakunta. Vuoden 2013 alusta Oulun seurakuntayhtymään kuuluvat lisäksi Kii-
mingin, Oulunsalon ja Haukiputaan seurakunnat.

120 000 jäsentä. Oulun seurakuntayhtymällä oli myös eniten työntekijöitä, noin 300 henkilöä, joista viisi toimii tiedottajan tehtävissä.

3.2 AV-palvelut verkossa ja sisältö

Haastattelun avulla selvitin muun muassa palveluiden laatua ja sisältöä. Olen jakanut seurakuntien verkkosivuilla olevan audiovisuaalisen materiaalin viiteen luokkaan. Luokat ovat verkkokirkko eli uskonnollisten tilaisuuksien seuraaminen reaaliajassa, videoarkisto tilaisuuksista, nettiradiointi tilaisuuksista, ääniarkisto sekä esittelyvideot. Tässä tutkimuksessa käyn tarkimmin läpi verkkokirkkosovellukset, vaikka tarkastelen muitakin verkossa olevia AV-toimintoja. Taulukossa 4 on lueteltu tutkittujen seurakuntien verkkosivuilla olevien audio- ja videomateriaalien sisältöluokat.

Toiminnot	Agricola	Kangasala	Lieto	Oulu	Varkaus
Verkkokirkko	X	X	X	X	X
Videoarkisto tilaisuuksista	X	X	X	X	X
Nettiradio tilaisuuksista					X
Ääniarkisto				X	X
Esittelyvideot	X	X	X	X	X

TAULUKKO 4. Tutkittujen seurakuntien video- ja audiopalvelut verkossa.

Varkaudessa, Oulussa ja Helsingin tuomiokirkkoseurakunnassa (Agricolan kirkko) verkkolähetykset ovat alkaneet vuoden 2008 loppupuolella. Liedossa verkkolähetykset on aloitettu pääsääntöisesti 2009. Kangasalan seurakunnassa tilaisuuden videoinnit on aloitettu vuonna 2005. Haastatteluhetkellä vuoden 2011 loppupuolella palvelut olivat olleet käytössä jo useamman vuoden, joten niistä oli ehtinyt kertyä kokemusta.¹⁰⁰

Verkkokirkkojen osoitteet on lueteltu taulukossa 5. Näissä osoitteissa toimivien palvelujen sisältöä käydään tässä tutkimuksessa tarkemmin läpi.

¹⁰⁰ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

Seurakunta	Verkkokirkon osoite
Agricola	http://bambuser.com/channel/agricolatv
Kangasalan srk.	http://www.kangasalanseurakunta.fi/kotikirkkokanava
Liedon srk.	http://www.liedonseurakunta.fi/kirkkotv/
Oulun seurakunnat	http://www.virtuaalikirkko.fi/
Varkauden srk.	http://www.missionpossible.palvelee.fi/7

TAULUKKO 5. Tutkittujen verkkokirkkojen verkko-osoitteet.

Verkossa oleva videomateriaali vaihteli hieman sisällöltään seurakuntien kesken. Oulussa ja Liedossa videomateriaali koostui pääosin sunnuntain jumalanpalveluksista. Liedon kirkossa suosittuja lähetyksiä olivat olleet joulun ja pääsiäisen ajan jumalanpalvelukset. Oulun tuomiokirkossa suosituimmat lähetykset ovat olleet pääsiäisajan passiot, jotka ovat keränneet jopa 4000 katsojaa.¹⁰¹

Kangasalan seurakunnassa suurin osa arkistossa olevasta videomateriaalista on Majataloiltoja, joita järjestetään noin kuusi kertaa vuodessa.¹⁰² Toiseksi suurin ryhmä Kangasalan seurakunnan videoarkistossa on jumalanpalvelukset. Muuta aineistoa ovat erilaiset videotaltioinnit seurakunnan tilaisuuksista.¹⁰³

Agricolan kirkon verkkolähetyksistä suosituin on Tuomasmessu. Toisen ryhmän sisällöstä muodostaa A-illat, joissa esiintyy paikallisia laulusolisteja.¹⁰⁴

Varkauden seurakunnassa haastatteluhetkellä videointeja verkkoon tehtiin vain osasta seurakunnan tilaisuuksista. Jumalanpalveluksia Varkauden kirkosta pystyy kuuntelemaan verkon kautta. Varkauden seurakunta eroaa muista tutkituista seurakunnista sen suhteen, että verkkolähetykset ovat osana seurakunnan medialähetystyötä ja siitä on vastuussa medialähetystyöstä vastaava pastori. Haastatteluhetkellä eniten panostettiin lasten pyhäkouluohjelmien tuottamiseen lähetettäväksi verkon kautta.¹⁰⁵

3.3 Palvelun laatu

Palvelun laatua kysyttiin haastatelluilta henkilöitä. He arvioivat palvelun laatua oheisen taulukon 6 mukaisti. Lisäksi haastattelun yhteydessä kysyttiin sanallista kommenttia kuvan ja äänen laadusta.

¹⁰¹ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011.

¹⁰² Majataloiltojen rakenne esitellään tarkemmin luvussa 5.1.

¹⁰³ Kari Mikkosen haastattelu 19.7.2011.

¹⁰⁴ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁰⁵ Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

Palvelun laatu	Agricola	Kangasala	Lieto	Oulu	Varkaus
Erinomainen					
Erittäin hyvä	A		A	A, V	
Hyvä	V	A,V			A, V
Tyydyttävä			V		
Välttävä					

TAULUKKO 6. Tutkittujen seurakuntien audio- ja videopalvelujen laatu verkossa (A = audio, V = video).

Kuvanlaadun keskiarvo tutkituissa seurakunnissa arvioitiin hyväksi haastateltavien toimesta. Kuvanlaadun arvioimiseen vaikuttivat muun muassa käytetyt kamerat, niiden sijoittelu ja kuvan erottelukyky. Yleisin käytetty kuvan erottelukyky oli noin 700 x 576 kuvapistettä, joka vastaa perinteisen televisiolähetyksen erottelukykyä.

Kameroiden osalta tutkituissa kirkkoissa on vaihtelevuutta. Liedossa on käytössä vain yksi kamera¹⁰⁶ ja se on sijoitettu kirkon peräosaan (kuva 1). Kuvassa 2 on esitetty selaimen tuottamaa verkkolähetyskuvaa Liedon kirkosta. Kuvan laatu on tarkoituksella tyydyttävä, jotta ihmiset eivät ole tunnistettavissa. Jumalanpalvelusta pääse verkkolähetyksen kautta ikään kuin seuraaman peräpenkkiin. Liedon kirkon sisääntulojen yhteydessä on ilmoitettu, että jumalanpalvelukset lähetetään verkkoon.¹⁰⁷

Ihmisten tunnistettavuuteen uskonnollisissa tilaisuuksissa on myös Kirkkohallitus ottanut kantaa. Jumalanpalvelukset tulisi kuvata niin, että kuvasta olisivat tunnistettavissa vain tilaisuutta toimittava pappi ja muut häntä avustavat henkilöt. Mikäli kameroita ei voida sijoittaa siten, että tilaisuuden yleisö rajataan kokonaan kuvan ulkopuolelle, tulisi kuvan laadun olla sellainen, ettei yleisöä voi tunnistaa kuvasta. Lisäksi kirkossa tulee esimerkiksi kirkon sisäänkäynnissä olevilla kylteillä informoida tilaisuuteen osallistuvia henkilöitä siitä, että tilaisuus kuvataan ja/tai äänitetään. Ehtoolliselle osallistuvia henkilöitä ei lain mukaan saa tunnistaa kuvasta.¹⁰⁸

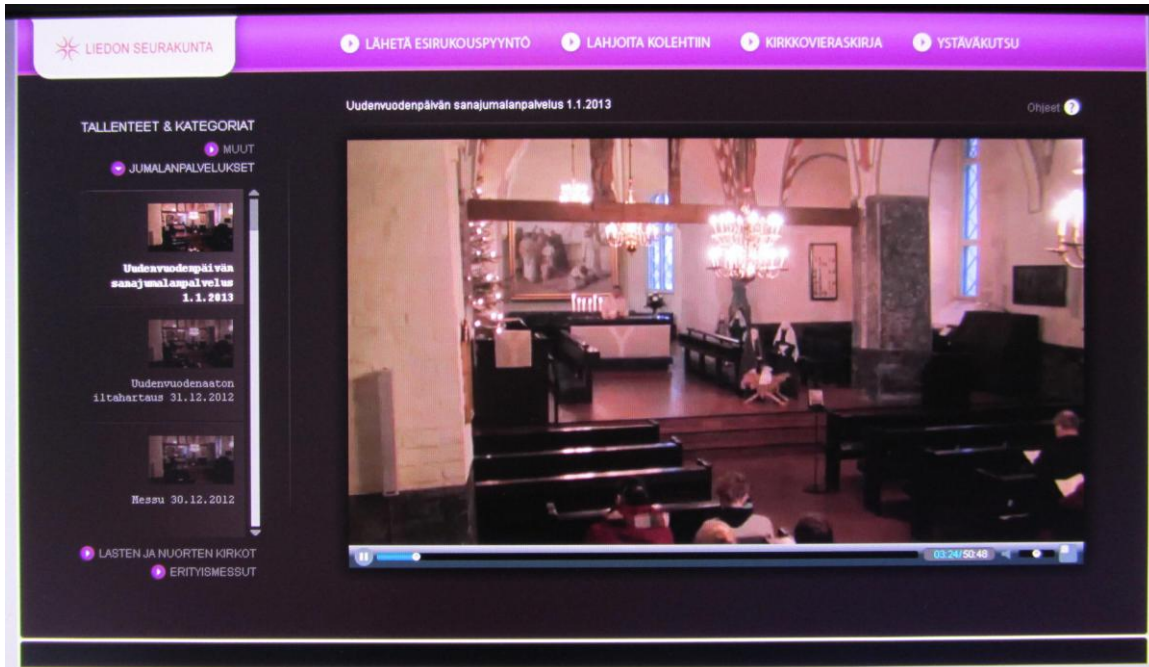
¹⁰⁶ Käytössä oleva kamera on AXIS Q1755 verkkokamera.

¹⁰⁷ Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011.

¹⁰⁸ Kuvan ja äänen välittäminen kirkollisista tilaisuuksista 2009, 2,3.

KUVA 1. Liedon kirkon kameran sijoittelu kirkon perällä, kamera suurennettuna.

KUVA 2. Liedon kirkon verkkolähetyskuva selaimesta.

Kangasalassa kirkossa on käytössä kamerat, joita ohjaavat vapaaehtoiset henkilöt.¹⁰⁹ Oulun tuomiokirkon ja Agricolan kirkon kameroita voidaan ohjata ulkoisesti. Kameroiden suunta voidaan etänä kääntää sekä zoomata kuvaa lähemmäksi ja kauemmaksi. Molemmissa kirkoissa on käytössä 3 etäohjattavaa kameraa. Tällöin on mahdollista yhden henkilön hoitaa kuva- ja äänipuolta. Kuvassa 3 on esitetty näytölle tulevaa kuvaa kolmelta kameralta Agricolan kirkossa. Laitteet mahdollistavat uuden kuvakulman hakemisen toisella kameralla sillä aikaa, kun toinen kamera näyttää kuvaa tilaisuudesta toisesta kuvakulmasta.¹¹⁰

Agricolan kirkosta olisi mahdollista lähettää videokuvaa myös korkeammalla resoluutiolla, mutta hitailla yhteyksillä kuva alkaa nykiä (esim. 1Mbit/s). Sen vuoksi kuva lähetetään heikommalla resoluutiolla. Verkon yli lähetettynä pakattu ja korkealaatuinen ääni vie huomattavasti vähemmän siirtokapasiteettia kuin korkealaatuinen video.¹¹¹

KUVA 3. Näytölle tulevaa kuvaa kolmelta kameralta Agricolan kirkossa.

¹⁰⁹ Kameroina ovat mm. Panasonic NVG-500 ja HDC-SD700; Ismo Santapukin haastattelu 15.9.2011.

¹¹⁰ Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Vili Lahden haastattelu 9.11.2011.

¹¹¹ Vili Lahden haastattelu 9.11.2011.

Yleisesti äänenlaatu arvioitiin tutkituissa kirkkosaleissa hyväksi tai jopa erittäin hyväksi kolmessa kirkossa. Kirkkosalin äänentoistoon oli monissa tutkituissa kirkoissa panostettu jo aikaisemmin, jotta ääni kuuluu riittävän hyvin sekä alttarilta että saarnastuolista. Verkkolähetyksiä varten oli joissain kirkoissa jouduttu asentamaan lisämikrofoneja, jotta ääni saadaan kuulumaan urkuparvelta ja että myös seurakuntalaisten laulua saadaan kuuluville lähetyksessä. Äänen balansointiin eri lähteistä on myös jouduttu kiinnittämään huomiota muun muassa Liedon ja Varkauden kirkoissa.¹¹²

3.4 Laitteisto ja ohjelmisto ja niiden kulut

Verkkokirkkopalvelun voi perustaa jopa kohtuullisen pienillä kustannuksilla. Esimerkiksi Liedon kirkossa kamera, ohjelmisto ja tarvikkeet maksoivat yhteensä noin 4700 euroa. Verkkolähetysohjelmisto on ulkopuolisen tahon toimittama. Käyttökustannukset muodostuvat 10 Megan nettiyhteydestä, verkkopalvelinmaksusta sekä Teosto-maksusta (55€/kk).¹¹³

Kangasalan kirkon AV-järjestelmää on täydennetty monen vuoden aikana. Järjestelmä koostuu mm. useista kameroista¹¹⁴, videomikseristä sekä videoprojektorista. Yhteishinta järjestelmälle on noin 10000 €. Ohjelmistona on käytössä Adobe Flash Media Live Encoder-ohjelmisto. Tallennuksessa ja editoinnissa on käytössä Pinnacle Studio-ohjelmisto.¹¹⁵

Agricolan kirkkoon hankittu kamerajärjestelmä on maksanut noin 80000 €. Järjestelmä sisältää 5 kauko-ohjattavaa kameraa, kameraohjaimen ja äänimikserin. Lisäkuluna ovat tulleet valokuitujen vetäminen kameroille kirkkosaliin ja seurakuntasaliin. Ohjelmisto muodostuu Adobe Flash Media Live Encoder-ohjelmistosta. Lähetys ajetaan ja tallennetaan verkossa olevalle ilmaiselle Bambuser-palvelimelle.¹¹⁶

Oulun tuomiokirkon verkkolähetyksen hoitamisen Oulun seurakuntayhtymä vuokraa ulkopuoliselta toimijalta. Laitteisto koostuu mm. kääntyvistä videokame-

---

¹¹² Esim. Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

¹¹³ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011.

¹¹⁴ Kameroina mm. Panasonic NVG-500.

¹¹⁵ Ismo Santapukin haastattelu 15.9.2011.

¹¹⁶ *Bambuser* on verkkopalvelu, jonka kautta älypuhelimien ja tietokoneen käyttäjä voi lähettää videota suorana Internetiin. Palvelun kautta voidaan myös jälkikäteen seurata taltioituja lähetyksiä. Palvelu on ilmainen yksityishenkilöille ja voittoa tavoittelemattomille yhteisöille.

roista, video- ja äänimikseristä, mikrofoneista ja tietokoneesta.¹¹⁷ Varkauden seurakunnassa suurin menoerä on ollut hyvätasoisten videokameroiden hankinta.¹¹⁸

Tutkituissa seurakunnissa verkkokirkkojärjestelmiä pidettiin helppokäyttöisinä. Eniten töitä on Kangasalan kirkossa, jossa järjestelmä joudutaan kasaamaan ja purkamaan joka tilaisuutta varten erikseen. Käyttöönnotosta on yleisimmin huolehtinut laite- ja ohjelmistotoimittaja.¹¹⁹

3.5 Vuorovaikutteisuus verkkokirkossa

Verkkolähetysten vuorovaikutteisuutta ja yhteisöllisyyttä oli mietitty jokaisessa tutkitussa seurakunnassa. Virsiin ja lauluihin voi ottaa samalla tavalla osaa kuin radio- tai televisiojumalanpalveluksissa. Liedon kirkon verkkolähetyksissä virsien numerot näkyvät verkkosivuilla jumalanpalveluksen yhteydessä.¹²⁰ Kangasalan majataloilloissa laulujen sanat näkyvät verkkolähetyksessä samalla tavoin kuin Yleisradion televisiojumalanpalveluksissa. Agricolan kirkon Tuomasmessujen laulujen numerot lausutaan jumalanpalveluksessa, jolloin verkon kautta voi Tuomaslaulukirjasta laulaa mukana.¹²¹

Liedon seurakunnan verkkokirkkosivuston kautta on mahdollista lähettää esirukouspyyntöjä. Jumalanpalvelusta toimittavat papit saavat ennen jumalanpalvelusta rukoukset joko paperille tulostettuna tai sähköpostin kautta.¹²² Kangasalan seurakunnan Majataloilloissa rukouspyyntöjä voi lähettää tekstiviestinä. Puhelinnumero annetaan lähetyksen aikana.¹²³ Varkauden seurakunnan lasten pyhäkouluohjelmaan voi lähettää kysymyksiä tai kommentteja tekstiviestillä. Lasten pyhäkouluohjelmassa on lisäksi kilpailuja, joiden palkintoja voi voittaa lähettämällä yhteystiedot.¹²⁴

Erityyppisiä keskustelualustoja oli kokeiltu useammassa seurakunnassa. Oulun tuomiokirkon lähetyksissä oli alussa keskustelumahdollisuus (chat) jumalanpalveluksen jälkeen ”kirkkokahvilla”, mutta siitä luovuttiin, kun keskustelu

---

¹¹⁷Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011.

¹¹⁸Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

¹¹⁹Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Ismo Santapukin haastattelu 15.9.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Vili Lahden haastattelu 9.11.2011.

¹²⁰Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011.

¹²¹Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹²²Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011.

¹²³Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011.

¹²⁴Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

alkoi mennä yhä useammin asian vierestä tai typeryyksiin, vaikka moderaattori¹²⁵ oli paikalla. Tämän jälkeen vaadittiin kirjautumista, jonka johdosta keskustelu hyytyi kokonaan. Palvelu oli käytössä haastatteluhetkellä, mutta sitä käytetään aika vähän. Nykyisin on siirrytty tarjoamaan keskustelualustaa tiettyjen tilaisuuksien yhteydessä esimerkiksi Oulu gospelin yhteydessä, jolloin keskustelumahdollisuutta verkossa markkinoidaan etukäteen. Tällöin nuoriso-ohjaaja on verkossa keskustelemassa ja moderoimassa keskustelua. Nykyisin jumalanpalveluksessa on mahdollisuus myös käydä keskustelua Facebookin välityksellä. Toistaiseksi seurakunnan Facebook-sivusto on tiedottava kommunikatiivisen puolen puuttuessa. Lähinnä sivustolla kerrotaan, mitä lähetyksiä on tulossa.¹²⁶

Agricola-kirkon Tuomasmessujen verkkolähetykset lähetetään Bambuser-palvelun kautta, johon on sisäänrakennettu keskustelumahdollisuus. Sitä on melko vähän käytetty. Monet seuraavat Tuomasmessuja Facebookin kautta,¹²⁷ jolloin voi käydä keskustelua, kommentoida tai painaa ”tykätä” nappia.¹²⁸

Liedon kirkon verkkolähetysten sivulla¹²⁹ voi kirjoittaa vieraskirjaan ja kutsua ystävän mukaan lähetykseen (linkit: Facebook, Twitter, sähköposti). Sivulla on myös mahdollisuus osallistua kolehtiin. ”Kolehtilinkit” ohjautuvat Kirkon ulkomaanavun ja Suomen Lähetysseuran verkkosivuille, joissa voi tehdä lahjoituksen verkkopankin tai luottokortin kautta.¹³⁰

3.6 Liitynnät muuhun sosiaaliseen mediaan

Edellisen kappaleen perusteella on ilmeistä, että vuorovaikutteiset keskustelualustat siirtyvät jo olemassa oleviin sosiaalisen median palveluihin, joista Facebook on tällä hetkellä suosituin. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että nykyisin ei kannata luoda omia keskustelualustoja, vaan on parempi hyödyntää suoraan suosittuja keskustelualustoja, missä ihmiset jo ovat.¹³¹

Haastattelutilanteessa kysyin erikseen linkkejä muihin sosiaalisen median palveluihin. Neljässä tutkitussa seurakunnassa mainittiin seurakunnan omat Facebook-sivuston. Videot ja valokuvat ovat yksi sosiaalisen median keskeisimmistä

---

¹²⁵ *Moderaattori* on Internetissä käytävän keskustelun asiallisuutta valvova henkilö.

¹²⁶ Rebekka Naatuksen haastattelu 19.10.2011.

¹²⁷ Osoite on www.facebook.com/agricolatv.

¹²⁸ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹²⁹ Osoite on www.liedonseurakunta.fi/kirkkotv/.

¹³⁰ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011.

¹³¹ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

rakennuspalikoista. Haastateltavien mielestä sosiaalisessa mediassa toimii lyhyet videopätkät (esimerkiksi noin 3 minuuttia) paremmin kuin kokonaiset jumalanpalveluslähettykset.¹³²

Tutkituissa seurakunnissa muut sosiaalisen median palvelut olivat käynnistymässä haastatteluhetkellä. Kangasalan seurakunnassa ensimmäiset videotallenteet tallennettiin YouTube-palveluun nähtäväksi, mutta nykyisin videot ovat nähtävissä seurakunnan omilta verkkosivuilta.¹³³

Liedon seurakunnassa on tehty digikameralla lyhyitä videopätkiä, jotka on laitettu seurakunnan Facebook-sivulle. Esimerkkinä kesällä 2011 olivat videopätkät israelilaisten tanssien ryhmästä sekä tilaisuudesta, jossa kanttori esitteli chimekelloja.¹³⁴

3.7 Ohjelmatoivomuksia ja palvelun kehityssuunnitelmia

Haastattelussa kysyttiin, minkälaisia toivomuksia on tullut seurakuntalaisilta ja työntekijöiltä videosisällön suhteen. Kangasalan ja Varkauden seurakunnassa muilta työaloilta oli tullut toivomuksia tehdä lyhyitä videoesittelyjä verkkoon liittyen työalojen toiminnasta.¹³⁵ Liedon seurakunnassa toivottiin videolähetyksiä kirkollisista toimituksista kuten häistä, kasteista ja hautajaisista. Yksityisyyden suojan nimissä näitä ei ole lähetetty. Tosin joitain poikkeuksia on tehty, jos esimerkiksi kastettavan kummi asuu toisessa maassa, eikä pääse tilaisuuteen.¹³⁶

Video- ja audioverkkopalvelujen osalta kehityssuunnitelmat ovat maltillisia tutkituissa seurakunnissa. Eniten kiinnostusta oli videopätkien lisäämiseen verkkosivuilla. Niihin panostamista suunniteltiin Kangasalan ja Liedon seurakunnissa sekä Helsingin tuomiokirkkoseurakunnassa.¹³⁷ Varkauden seurakunnassa on suunnitelmassa tehdä DVD-levy lasten pyhäkouluohjelmista, jota jaettaisiin koteihin. Varkauden seurakunnassa pidettiin kesällä 2011 media-aiheinen rippikoulu-leiri, jossa osallistujat tekivät videopätkiä.¹³⁸

Oulun seurakuntayhtymässä on menossa kehityshanke, jonka johdosta pyritään saamaan käyttäjät lisäämään helpommin kommentteja ja jopa omia videopät-

---

¹³² Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹³³ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011.

¹³⁴ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011.

¹³⁵ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

¹³⁶ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011.

¹³⁷ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹³⁸ Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

kiä. Sosiaalisen median alustana toimii Facebook. Tavoitteena on myös kasvattaa Oulun seurakuntien kotisivujen vuorovaikutusta käyttäjien kanssa. Yhteydet sosiaaliseen mediaan nähdään tärkeinä.¹³⁹

3.8 Verkko ja vuorovaikutus seurakuntien viestintästrategioissa

Osana tutkimusta selvitin, miten verkko ja vuorovaikutus liittyvät tutkittujen seurakuntien viestintästrategiaan. Seuraavassa tarkastelen kutakin tutkittua seurakuntaa erikseen.

Liedon seurakunnan voimassaoleva viestintästrategia oli haastatteluhetkellä ilmeisesti vuodelta 2006.¹⁴⁰ Heidän tavoitteena on muun muassa toteuttaa paikallisesti kirkon viestinnän strategiaa¹⁴¹ sekä suunnata viestintää vuorovaikutteiseksi. Liedon seurakunnan vuorovaikutteisessa viestinnässä otetaan huomioon ympäröivä todellisuus ja sen muutokset. Seurakunnan verkkoviestintä on haluttu nähdä tärkeänä ja sen johdosta verkkosivuja tulee päivittää säännöllisesti ja riittävän usein. Päivitys koskee myös kuvien osuutta. Verkkokirkosta, verkkolähetyksestä tai videopätkistä seurakunnan verkkosivuilla ei löydy mainintaa seurakunnan viestintästrategiasta vuodelta 2006.¹⁴²

Kangasalan seurakunnan voimassaoleva viestintästrategia haastatteluhetkellä oli vuodelta 2007. Kangasalan seurakunnan viestinnälliset tavoitteet ovat yhdenmukaiset kirkon uusimman strategian viestinnällisten tavoitteiden kanssa.¹⁴³

Kangasalan seurakunnan viestintästrategiassa on tiedostettu viestintäteknologian muutokset. Internetin myötä yhteisöt ja kansalaiset hankkivat enenevässä määrin tietoa sekä vaihtavat sitä keskenään verkon välityksellä eivätkä pelkästään vastaanota viestejä.¹⁴⁴ Tilaisuuksien seuraaminen verkon kautta on näkyvästi esillä viestintästrategiassa liittyen seurakunnan näkyvyyteen. Tavoitteena on lähettää jumalanpalveluksia ja Majataloiltoja verkon kautta ja tallentaa niitä verkkosivuil-

---

¹³⁹ Rebekka Naatuksen haastattelu 19.10.2011.

¹⁴⁰ Ko. viestintästrategiassa ei ollut merkitty päiväystä, mutta dokumentista löytyi merkintä seurakunnan jäsenmäärästä vuoden 2006 alussa.

¹⁴¹ Vuonna 2006 kirkon voimassaoleva viestintästrategia vuosille 2004–2010 oli nimeltään *vuoropuhelun kirkko*.

¹⁴² LSA, LSV 2006, 2,4.

¹⁴³ KSA, KSV 2007, 2.

¹⁴⁴ KSA, KSV 2007, 3.

le. Seurakunnan viestintätoimisto toimii yhteistyössä seurakunnan omien vapaaehtoisten kanssa toteuttaakseen ääni- ja kuvapalveluita verkkoon.¹⁴⁵

Kangasalan seurakunnan tavoitteena on, että vuorovaikutus on tärkeä osa verkkoviestintää. Työntekijöitä koulutetaan verkon käyttöön. Työalojen antamaa aineistoa, johon sisältyy myös kuva- ja äänimateriaalia, tallennetaan suunnitelmallisesti verkkosivuille sekä päivitetään riittävän usein. Keskustelufoorumia pidetään yllä kysymysten, palautteen ja vuorovaikutuksen kehittämiseksi. Nettipappitoimintaa pidetään yllä opetuksen, keskustelun ja vuorovaikutuksen kanavana.¹⁴⁶

Varkauden seurakunnassa verkkolähetykset ovat osa medialähetystyötä. Medialähetystyöstä vastaava pastori raportoi toiminnasta kasvatustyön johtokunnalle. Tärkeimmät seurantaan liittyvät dokumentit ovat katsaus toimintaan ja toimintakertomus. Medialähetysten ideana on tuoda seurakunta ja sen sanoma kolmiyhteisestä Jumalasta koteihin verkon välityksellä. Vuonna 2010 huomion kohteena on ollut erityisesti lapsiperheiden tukeminen lasten kristillisessä kasvatuksessa. Medialähetysten tavoitteena on tuottaa muun muassa lasten pyhäkouluohjelmia verkkoon suorana ja arkistoituna. Mediatyön tiimi koostuu monista vapaaehtoisista. Muita keskeisiä työalueita medialähetyksessä ovat olleet jumalanpalvelusten radiointi verkkoon sekä muu ohjelmatuotanto, joka koostuu videotallenteista erilaisista seurakunnan tilaisuuksista. Vuoden 2011 aikana näitä ovat muun muassa olleet ystävänpäivän ja äitienpäivän suora verkkolähetys.¹⁴⁷

Agricolan kirkolla toimiva Agricola-liike kuuluu osana Helsingin tuomiokirkkoseurakuntaan ja Helsingin seurakuntayhtymään. Seurakuntayhtymällä on oma viestintään liittyvä strategia nimeltään *viestinnän suuntaviivat 2006 - 2009*. Viestintästrategiassa korostetaan ihmisten ja vastavuoroisuuden merkitystä sekä tuodaan esiin toimintaympäristön muutokset. Siinä todetaan muun muassa, että seurakuntalehtien lukeminen sekä radion ja television hengellisten ohjelmien seuraaminen on selvästi yleisempää kuin kirkon tilaisuuksissa käynti. Verkkopalvelujen osalta mainitaan, että suurin osa käyttäjistä etsii verkkosivuilta tapahtuma- ja yhteystietoja. Ääneen ja liikkuvan kuvan käyttöä kehitetään yhteistyössä eri työ-

---

¹⁴⁵ KSA, KSV 2007, 11.

¹⁴⁶ KSA, KSV 2007, 12.

¹⁴⁷ VSA, MVS 2010; VSA, MTK 2011.

alojen ja Toivontuottajien¹⁴⁸ kanssa. Tavoitteena on verkkopalvelujen hengellisen sisällön monipuolistaminen.¹⁴⁹

Agricola-liike on omassa toimintasuunnitelmassaan määritellyt tavoitteeksi muun muassa lisätä jo tehtyjen laiteinvestointien tuottavuutta kehittämällä vapaaehtoisten kanssa studiotointia niin, että yli 50 % toiminnasta olisi tallennettavissa ja jaettavissa verkon kautta lähivuosina. Muina tavoitteina on lisätä vapaaehtoisuuden määrää vastuuttavaan ja osallistuvaan seurakuntalaisuuteen, vähentää kokonaistasolla Helsingin seurakuntien alueen jäsenkatoa tukemalla ja antamalla merkityksiä kirkon jäsenyydelle erityisesti nuorten aikuisten ja aikuisväestön keskuudessa, kehittää innovatiivisia seurakuntapalvelun muotoja, jotka ovat tuotettavissa ja siirrettävissä muihin seurakuntiin, sekä pysyä Jumalan Sanan ytimessä.¹⁵⁰

Oulun seurakuntayhtymän viestintästrategian lähtökohtana on käytetty monia tutkimuksia, esimerkiksi sisäisen viestinnän tutkimusta vuodelta 2007, Kalevan lehti-ilmoittelututkimusta vuodelta 2008, toimittajamainetutkimusta vuodelta 2008, yhteisökuvatutkimusta vuodelta 2008 sekä henkilöstökyselyä vuodelta 2010. Näiden pohjalta viestintästrategiassa on lueteltu seurakuntayhtymän viestinnän vahvuuksia ja heikkouksia. Lisäksi viestintästrategian pohjana on käytetty kirkon strategiaa *Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö*, jonka viestintään liittyviä kohtia on purettu auki liittyen Oulun seurakuntien omaan viestinnälliseen toimintaan. Strategiassa on kuvattu myös tärkeimmät viestinnän prosessit.¹⁵¹

Oulun seurakuntien viestinnän painopistettä ollaan siirtämässä sähköiseen viestintään, erityisesti verkkoon. Tavoitteena on lisätä vuorovaikutusta viestinnässä sekä tukea hengellistä elämää median välityksellä. Samalla halutaan vahvistaa työntekijöiden valmiuksia tehdä hengellistä työtä uuden median tarjoamassa toimintaympäristössä.¹⁵²

Oulun seurakuntayhtymässä on tehty erillinen suunnitelma ja strategia liittyen sosiaaliseen ja digitaaliseen mediaan. Kotisivujen rinnalle on tarkoitus rakentaa ja kehittää verkkoyhteisö, joka toimisi sekä viestintäkanavana että toiminnallisena ja vuorovaikutuksellisenä ympäristönä. Vaikka sosiaalista mediaa ei voikaan

---

¹⁴⁸ Toivontuottajat on Helsingin, Espoon ja Vantaan evankelis-luterilaisten seurakuntien media-toimitus, jonka tunnetuin tuote on joulumusiikin pää-äänenkannattaja Jouluradio.

¹⁴⁹ HSA, HSV 2005, 3-4.

¹⁵⁰ ALA, AHA 2011.

¹⁵¹ OSA, OSV 2011.

¹⁵² OSA, OSV 2011.

hallita, pyritään strategiassa silti määrittelemään reunaehdot sille, miten sosiaalisessa mediassa toimitaan ja ollaan vuorovaikutuksessa. Oulun seurakuntien palveluissa on taattava seurakuntalaisten osallistumismahdollisuus esimerkiksi sallimalla keskustelu ja kommentointi. Tavoitteena on lisäksi, että sosiaalinen media on luonteva osa kaikkien työtä.¹⁵³ Sosiaalisen median välineistä Facebook näkyy tällä hetkellä Oulun seurakunnissa laajimmin seurakunnallisessa työssä. Sosiaalisen median sivustoja on jo käytössä muun muassa seurakunnan lapsi- ja perhetyössä. Oulun tuomiokirkon verkkolähetyskeskukset ovat eräs sosiaalisen median tai digitaalisen median palvelu.¹⁵⁴

Oulun seurakuntayhtymän viestintästrategia eroaa edellisten seurakuntien viestintästrategioista ainakin kolmella tavalla. Se oli tuorein haastatteluhetkellä eli noin puoli vuotta vanha. Toinen ero liittyy siihen, että siinä on selkeästi purettu auki kirkon strategian viestinnällinen osuus. Kolmantena erona on strateginen lähestyminen sosiaaliseen mediaan. Ainoastaan Oulun seurakuntayhtymän viestintästrategiassa on otettu selkeästi kantaa sosiaaliseen mediaan. Todennäköinen syy tälle on, että muissa tutkituista seurakunnista viestintästrategiat olivat haastatteluhetkellä useamman vuoden vanhoja. Viestintäkenttä kuitenkin muuttuu ja elää nopeasti, jolloin viestintästrategiaakin on syytä päivittää säännöllisesti.

Maininta verkkolähetyskeskuksesta löytyy yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikkien tutkittujen seurakuntien viestintästrategioista, joissa ne on määritelty keskeiseksi viestinnälliseksi toimintamuodoksi. Myös verkkopalvelujen muu kehittäminen nähtiin tärkeänä tutkituissa seurakunnissa.

---

¹⁵³ OSA, SMS 2011.

¹⁵⁴ OSA, SMS 2011.

4. Kokemukset verkkokirkoista

4.1 Palvelun suosio

Osana tutkimusta vertasin tutkimuksessa mukana olleissa seurakunnissa verkkopalvelun kävijämääriä tilaisuuksien kävijämääriin. Tutkituissa seurakunnissa jumalanpalvelusten ja uskonnollisten tilaisuuksien kävijöiden määrä vaihtelee, mutta oheiseen taulukkoon (taulukko 7) olen pyrkinyt esittämään keskimääräisiä arvioita kävijöiden määrästä. Osa luvuista on hyvinkin tarkkoja, koska tiedot on saatu verkkopalvelusta suoraan.

	Kävijät (keskiarvo)	Verkon kautta katsojat reaaliajassa	Verkon kautta jälkikäteen seuranneet
Tuomasmessut Agricolan kirkossa	n. 300–500 ¹⁵⁵	261 ¹⁵⁶	665 ¹⁵⁷
A-ilta Agricolan kirkossa (14.10.2011) ¹⁵⁸	n. 40 ¹⁵⁹	108 ¹⁶⁰	737 ¹⁶¹
Majataloillat Kangasalan kirkossa ¹⁶²	n. 300	n. 80	n. 100–400
Jumalanpalvelukset Oulun tuomiokirkossa ¹⁶³	n. 300	n. 300	n. 100–150
Jumalanpalvelukset Liedon kirkossa	n. 70–120 ¹⁶⁴	n. 80 ¹⁶⁵	ei tilastoitu

TAULUKKO 7. Verkkokirkon kautta tilaisuutta seuraavien lukumääriä.¹⁶⁶

Esimerkiksi Oulun tuomiokirkon ja Liedon kirkon jumalanpalveluksissa sekä Agricolan kirkon Tuomasmessuissa jumalanpalveluksen seuraajia verkon kaut-

¹⁵⁵ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁵⁶ Tuomasmessun seuraajat on laskettu verkkopalvelusta

(<http://bambuser.com/channel/agricolatv>) suoraan, joka tilastoi reaaliajassa seuranneet ja jälkeensä seuranneet. Luvut on laskettu keskiarvona vuoden 2011 lopussa vuoden 2011 aikana Tuomasmessuja seuranneista.

¹⁵⁷ Luku on laskettu keskiarvona vuoden 2011 aikana Tuomasmessuja seuranneista jälkikäteen (ei reaaliajassa).

¹⁵⁸ A-ilta, jossa Paradise Oscar lauloi.

¹⁵⁹ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁶⁰ Seuraajien lukumäärä on saatu verkkopalvelusta.

¹⁶¹ Seuraajien lukumäärä on saatu verkkopalvelusta.

¹⁶² Majataloiltojen kävijöiden ja seuraajien lukumäärä on saatu Ismo Santapukin haastattelun kautta 15.9.2011.

¹⁶³ Kävijöiden ja seuraajien on esitetty tavallisille jumalanpalveluksille. Erikoisjumalanpalveluksissa voi olla jopa 800 henkilöä paikalla. Tiedot on saatu Rebekka Naatuksen haastattelun kautta 19.10.2011.

¹⁶⁴ LSA, KTV 2010.

¹⁶⁵ LSA, KTV 2010.

¹⁶⁶ Taulukosta puuttuvat Varkauden pääkirkon luvut. Tarkasteluhetkellä Varkauden pääkirkosta jumalanpalvelukset radioitiin verkkoon.

ta on saman verran tai jopa enemmän kuin kirkossa on läsnäolijoita. Kun otetaan huomioon myös ne henkilöt, jotka ovat katsoneet uskonnollisen tilaisuuden verkosta jälkeenpäin, nousee verkon kautta seuranneiden lukumäärä Agricolan kirkossa ja Oulun tuomiokirkossa suuremmaksi kuin kirkossa läsnä olevien lukumäärä. Agricolan kirkon Tuomasmessujen osalta luvuista puuttuvat Radio Dein kautta kuuntelevat. Kaikissa tutkituissa seurakunnissa verkon kautta seuraajien määrä on huomattava verrattuna kirkossa olijoiden määrään nähden.

Pyrin selvittämään myös, mistä päin Suomea tai maailmaa verkkokatsotjat ovat. Kolmesta seurakunnasta saatiin arvioita haastateltavilta. Katsoja-arviot on esitetty taulukossa 8. Kyseisten arvioiden paikkaansa pitävyyttä en päässyt todentamaan tarkemmin. Monilla tutkimukseen osallistuvilla seurakunnilla oli vaikeuksia saada luotettavia ja tarkkoja tietoja operaattoreilta tilaisuuden seuraajien kotipaikoista, joten taulukon 8 luvut ovat vain suuntaa antavia. Lähiseutu valittiin omaksi ryhmäksi sen vuoksi, että nähtäisiin, kuinka paljon tilaisuuksien seuraajista on lähialueelta ja kuinka paljon on kauempaa Suomesta.¹⁶⁷

% katsojista	Agricola ¹⁶⁸	Kangasala	Oulu	Varkaus
Lähiseudulta (50 km säteeltä)	68	60	80	3
Muualta Suomesta	2	39	15	97 ¹⁶⁹
Ulkomailta	6	1	5	0

TAULUKKO 8. Mistä päin ovat verkon kautta seuraajat?

4.2 Suhtautuminen palveluun

Haastattelun avulla selvitin eri työntekijäryhmien ja seurakuntalaisten suhtautumista palveluun. On syytä huomioida, että taulukon 9 arviot ovat haasteltujen henkilöiden arvioita eri henkilöryhmien suhtautumisesta. Haastattelutilanteessa haastateltavat muistelivat minkälaisia kommentteja on tullut ja sen mukaan antoivat arvion.¹⁷⁰ Tutkimuksen tarkkuus paranisi huomattavasti, jos tätä kysyttäisiin

¹⁶⁷ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁶⁸ Agricolan kirkon verkon kautta seuraajien luvut on saatu Facebook profiilista, jolloin luvut mittaavat pelkästään Facebookin kautta seuranneita, mutta ovat suuntaa antavia.

¹⁶⁹ Korkea prosenttilukema selittyy sillä, että palvelussa arvioitiin lasten ohjelmia verkkosivuilla, joita seurataan paljon myös muualta päin Suomea.

¹⁷⁰ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

suoraan asianomaisilta itseltään. Tutkimuksen työmäärä olisi tällöin laajentunut moninkertaiseksi verrattuna nykyiseen, joten taulukon 9 tiedot ovat suuntaa antavia. Tuloksissa ei ole mitään suuria yllätyksiä.¹⁷¹

	Papit	Kanttorit	Vahtimestarit	Seurakuntalaiset
Erittäin myönteinen				O
Myönteinen	L, O	L, O	L, O	A, K, L
Jonkin verran myönteinen	A	K	K	
Ei myönteinen, ei kielteinen	K, V	V	V	V
Jonkin verran kielteinen				
Kielteinen				
Erittäin kielteinen				

TAULUKKO 9. Eri työntekijäryhmien ja seurakuntalaisten suhtautuminen palveluun (A = Agricola, L = Lieto, K = Kangasala, O = Oulu ja V = Varkaus).

Myönteisimmin palveluun ovat suhtautuneet seurakuntalaiset, joille palvelu on suunnattu. Negatiiviset kommentit seurakuntalaisten taholta ovat liittyneet tekniikkaan. Palvelua ei ole heti saatu toimimaan tai kuva nykii hitaan yhteyden kautta. Muun muassa seuraavia kommentteja on tullut seurakuntalaisten taholta:

- Hienoa, että on tällainen palvelu ja mahdollisuus käytössä (Kangasala)
- Kun ei aina pääse kirkkoon, niin hienoa, että voi katsoa verkon kautta (Lieto)
- Palvelu on osa nykyaikaa (Oulu)
- Palvelu on hyvälaatuinen ja hyvin toteutettu (Oulu)

Työntekijöiden keskuudessa verkkolähetykset herättivät alussa monenlaisia tuntemuksia. Papit olivat alussa huolestuneita, kun lähetys menee verkkoon ja videoarkistoon. Alussa ajateltiin niin, että pitääkö paremmin valmistautua tai meikata lähetystä varten. Osa papeista oli myös huolissaan saarnojen arkistoisesta verkkoon, jolloin mahdolliset virheetkin jäivät sinne.¹⁷²

Liedon seurakunnassa muutamat työntekijät kokivat, että työtehtävään motivoituu eri tavalla, kun tietää ja tunnistaa myös verkkolähetyksen mukanaan tuomat haasteet, kun verkon kautta tavoitetaan uusia ihmisiä. Osa työntekijöistä mietti myös sitä, miten onnistuu tavoittamaan ihmisiä tietokoneiden äärellä. Eräs Lie-

¹⁷¹ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁷² Esim. Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

don seurakunnan papeista totesi: ”se mikä koskettaa kirkkoon tulijoita, koskettaa myös verkon kautta osallistuvia.”¹⁷³

Pian jumalanpalvelusten toimittajat tottuivat siihen, että jumalanpalvelus näkyy myös verkossa. Keskustelua seurakunnissa käytiin myös siitä, miten verkon kautta osallistujat tulisi huomioida jumalanpalveluksessa. Osa oli sitä mieltä, että jumalanpalvelus on ensisijaisesti kirkossa olijoille. Osa oli puolestaan sitä mieltä, että ainakin alkutervehdyksessä olisi hyvä huomioida myös verkon kautta jumalanpalvelusta seuraavat samoin kuin radiojumalanpalveluksissa.¹⁷⁴

Vahtimestarit ovat hyvin vähän kommentoineet järjestelmää tutkituissa seurakunnissa. Osassa seurakunnista vahtimestarit pystyivät lähetysmonitorin kautta katsomaan, mitä kirkkosalissa tapahtui. Liedon kirkossa vahtimestarin tehtävänä on laittaa lähetys päälle ja pois.¹⁷⁵ Oulun kirkossa ulkopuolinen taho hoitaa verkkolähetysten.¹⁷⁶ Kangasalan kirkossa vapaaehtoiset hoitavat verkkolähetysten.¹⁷⁷ Agricolan kirkossa verkkolähetysten hoitaa seurakunnan työntekijä.¹⁷⁸

Kanttorit ja musiikista vastaavat ovat olleet kiinnostuneita äänen laadusta ja mikrofonien sijoittelusta, jotta urut, laulu ja mahdollinen kuoro saadaan kuulumaan samoin kuin seurakunnan virren veisuu.¹⁷⁹

4.3 Vaikutukset

Merkittävimmät vaikutukset liittyivät seurakunnan julkisuuskuvaan. Monet paikallislehdet ovat olleet kiinnostuneita ja ovat tehneet juttuja lehtiin seurakuntien lähetyksistä verkossa. Moni paikallislehti on ollut kiinnostunut, kun seurakunnalla on ollut jotain uutta uutisoitavaa ja se liittyy nykyaikaan. Samalla jutut ovat lisänneet seurakunnan tunnettuutta.¹⁸⁰

Muut vaikutukset ovat liittyneet positiivisen mielikuvan luomiseen seurakunnasta. Kangasalan seurakunnassa nähdään, että videotaltioinnit ovat ikään kuin käyntikortti seurakunnasta, jonka avulla vaikutetaan mielikuviin.¹⁸¹

---

¹⁷³ Leppänen & Naatus 2011, 45.

¹⁷⁴ Mm. Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011.

¹⁷⁵ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011.

¹⁷⁶ Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011.

¹⁷⁷ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011.

¹⁷⁸ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁷⁹ Mm. Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011.

¹⁸⁰ Mm. Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011.

¹⁸¹ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011.

Haastattelussa selvitettiin myös verkkolähetysten ja taltiointien vaikutusta kirkossa kävijöiden määrään. Alussa monissa seurakunnissa oli huolta, että ihmiset eivät tule kirkkoon, vaan katsovat verkon välityksellä. Oulun seurakuntayhtymässä ja Liedon seurakunnassa tätä asiaa on selvitetty tarkemmin. Jumalanpalveluksen kävijämäärät olivat molemmissa seurakunnissa hieman nousseet sen jälkeen, kun lähetyksiä alettiin näyttää verkon kautta. Esimerkiksi Liedon kirkossa kävi vuonna 2008 huhtikuun ja syyskuun välisenä aikana keskimäärin 103 henkilöä jumalanpalveluksessa kun vuonna 2009 vastaavana aikana kävi keskimäärin 120 henkilöä jumalanpalveluksessa. Liedon seurakunnassa ei selvitetty tarkemmin, mistä kävijämäärän nousu johtui. Tutkimuksen perusteella voidaan ainakin todeta, että kävijämäärät jumalanpalveluksissa tarkastelujaksoneilla eivät ole vähentyneet. Toisaalta voidaan myös ajatella, että jumalanpalvelukseen osallistuvien määrä on yli kaksinkertaistunut, kun puolet seurakunnasta osallistuu jumalanpalvelukseen verkon välityksellä.¹⁸²

Samanlaisia huolia oli, kun Yleisradio aloitti jumalanpalvelusten radioinnin 1920-luvulla. Kirkon piirissä radio otettiin vastaan varsin innostuneesti, joskin jonkin verran pelättiin, että radiojumalanpalvelukset vähentäisivät perinteistä kirkossakäyntiä. Toisena huolena tuotiin esille se, että mediavälitteisessä jumalanpalveluksessa tilanteen pyhyys saattaisi kärsiä, kun kuuntelijat voivat vaikkapa keskustella kesken radiopalveluksen. Myönteistä suhtautumista radiojumalanpalveluksia kohtaan kuitenkin lisäsi se, että uskonnolliset ohjelmat näyttivät tavoittavan myös ihmisiä, jotka aikaisemmin eivät olleet osoittaneet uskonnollista aktiivisuutta.¹⁸³

Suomen ortodoksisessa kirkossa jumalanpalvelusten ja hartausohjelmien radioinnilla ja televisioinnilla nähdään sekä hyviä että huonoja puolia. Riskinä nähdään se, että ne voivat ohjata aktiivisen osallistumisen sijasta passiivisuuteen, eräänlaiseen radio- ja televisioseurakuntalaisuuteen ja mediauskontoon.¹⁸⁴

Haastattelutilanteessa kysyin myös vaikutusta kynnykseen tulla kirkkoon. Oulun seurakuntayhtymässä ja Varkauden seurakunnassa ei osattu tarkemmin kommentoida tätä asiaa. Agricolan kirkon ja Liedon seurakunnan työntekijät arvelivat, että verkkopalveluilla saattaa olla pieni vaikutus asiaan. Ihmiset voivat tutustua jumalanpalvelukseen verkon kautta, ennen kuin tulevat kirkkoon. Kangas-

---

¹⁸² LSA, KTV 2010; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011.

¹⁸³ Lyytinen 1996, 109.

¹⁸⁴ Makkonen 1992, 62.

alan seurakunnassa Majataloiltojen arvellaan yleisesti madaltavan kynnystä tulla kirkkoon, jossa verkkolähetykset ovat osana.¹⁸⁵

4.4 Syitä palvelun tarjoamiseen

Syyt palvelun tarjoamiseen eroavat hieman niistä syistä, miksi ihmiset seuraavat lähetyksiä verkossa. Suurin osa haastateltavista henkilöistä on ollut merkittävästi kehittämässä ja ideoimassa seurakunnan videopalveluita verkkoon. Yleisin ajatus on viedä seurakunta ja kirkko sinne, missä ihmiset ovat. Tänä päivänä ihmiset pitävät itsestään selvänä, että löytävät palveluita verkosta. Sieltä katsotaan tänä päivänä uutiset ja uutisvideot ja yhä enenevässä määrin televisio-ohjelmia.¹⁸⁶

Oulun seurakuntayhtymän tiedottajan mukaan on luonnollinen kehitys, että verkon kautta näkee myös jumalanpalvelukset. Koska palvelun hakeminen on luontevaa seurakuntalaisille, niin sen tulee olla luontevaa myös seurakunnan työntekijöille. Jumalanpalveluksen tarjoaminen verkossa on olennainen osa viikonloppu mediatarjontaa Oulun seurakuntayhtymässä.¹⁸⁷

Liedon seurakunnassa palvelun tarjoaminen on lähtenyt liikkeelle yksittäisten seurakunnan työntekijöiden aloitteesta (tiedottaja & pappi). Lähtökohtana palvelulle oli tietoisuus siitä, että ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa verkossa.¹⁸⁸

Varkauden seurakunnassa videoiden tuottaminen verkkoon on osa medialähetystyötä, jonka tavoitteita toimintasuunnitelman mukaan on:¹⁸⁹

- tuoda seurakunta koteihin verkon välityksellä,
- tukea koteja ja perheitä ja yksittäisiä ihmisiä uskossa ja elämässä
- välittää sanomaa armollisesta Vapahtajasta Jeesuksesta Kristuksesta kaikille ja kaiken ikäisille ihmisille.
- kertoa, mitä seurakunnassa tapahtuu
- olla mukana lasten kristillisessä kasvatuksessa
- tuoda Raamattuaiheisia opetusohjelmia

---

¹⁸⁵ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁸⁶ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁸⁷ Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011.

¹⁸⁸ Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011.

¹⁸⁹ VSA, MVS 2010.

Kangasalan seurakunnassa videoinnit verkkoon on olennainen osa Majataloiltoja, jotka ovat matalan kynnyksen tilaisuuksia seurakunnassa. Verkon kautta katsomalla voi tutustua iltoihin. Iltojen verkkolähetyksillä on myös viestinnällinen puoli. Tavoitteena on myös viedä evankeliumin sanomaa eteenpäin. Videoinnilla halutaan olla luomassa julkisuuskuvaa seurakunnasta, joka on inhimillinen ja lämmin sekä paikka, jossa haluaisin olla. Lisäksi halutaan lähettää ja tallentaa tilaisuudet verkkoon niitä varten, jotka eivät pääse tilaisuuteen, jotta hekin voisivat sitä kautta kokea yhteisöllisyyttä. Kangasalan seurakunnassa halutaan tuottaa myös opetuksellista videoaineistoa verkkoon.¹⁹⁰

Agricolan kirkossa toiminnan lähtökohtana on sanoma, evankeliumi. Sanomalla nähdään merkitys myös tässä ajassa. Agricola-tv on yksi kanava tämän sisällön esillä pitämiseksi. Verkkolähetykset nähdään myös hienona mahdollisuutena. Verkon kautta seurakunta tulee tasavertaiseen asemaan muun median kanssa. Verkkolähetyksen ansioista Yleisradion, MTV3:n ja TV4:n monopoli on murtumassa televisio-ohjelmien suhteen. Heidän ohjelmapolitiikka tai taloudelliset intressit eivät enää pelkäästään voi ohjata sitä, mitä Suomessa katsotaan television tai tietokoneen kautta.¹⁹¹

Agricolan kirkossa halutaan olla myös nostamassa tietoisuuteen hyviä artisteja. Lauantai-iltoina pidetyt A-illat taltioidaan ja lähetetään verkkoon. A-ilta on musiikkipainotteinen ilta, jossa laulaa ja soittaa yleensä uusi artisti. Perinteisesti uusien, varsinkin hengellisten musiikin artistien saaminen esiin on ollut kovan työn takana. Ilmainen väylä ja sosiaalinen media mahdollistavat sen, että voidaan tuoda esiin artisteja ja kertoa tästä tarjonnasta. Tämän palvelun kautta ihmiset voivat löytää tietyn tyyppistä musiikkigenreä.¹⁹²

4.5 Syitä seuraamiseen

Haastattelun avulla selvitin mahdollisia syitä uskonnollisten lähetysten seuraamiseen seurakunnissa. On syytä huomata, että vastaukset ovat haastateltavien arvioita, eikä tilaisuuksien seuraajien vastauksia. Verkkokyselyn avulla seurakunnan sivulla olisi mahdollisuus saada tähän kysymykseen tarkempaa tietoa.

Oulun tuomiokirkosta tai Liedon kirkosta lähetettyä jumalanpalvelusta seurasiivat verkon kautta yleisimmin henkilöt, joilla on haasteita päästä kirkkoon eli

---

¹⁹⁰ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011.

¹⁹¹ Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

¹⁹² Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

henkilöt, joilla oli pitkä välimatka, perheessä pieniä lapsia tai huonot kulkuyhteydet sekä vanhukset ja liikuntarajoitteiset. Juhlapyhien aikaan kulkuyhteydet ovat huonompia, jonka johdosta muun muassa tämän vuoksi verkkolähetyksiä katsotaan tällöin enemmän.¹⁹³

Nämä syyt seurata verkkolähetyksiä ovat hyvin samansuuntaisia, mitä on saatu radiojumalanpalvelusten seuraamisesta. Arkkipiispa Paarma totesi Heikki-Tapio Niemisen haastattelussa vuonna 2001, että radiojumalanpalvelus on tärkeä, koska radion välityksellä vanhukset, sairaat, kaukana kirkosta asuvat ja matkoilla tai kesälomalla olevat saavat mahdollisuuden osallistua jumalanpalvelukseen. Myös näkövammaisille radio antaa mahdollisuuksia tulla mukaan.¹⁹⁴

Satunnaiset vieraat muodostavat toisen ryhmän tilaisuuksien seuraajista. Nämä ovat tyypillisesti henkilöitä, jotka ovat kuulleet ko. uskonnollisesta tilaisuudesta ja haluavat kuunnella saarnan, puheen tai musiikkia. Osa henkilöistä on saanut linkin tai vinkin sosiaalisen median kautta liittyen tilaisuuteen. Muita ryhmiä ovat ulkomaalaiset ja verkossa surffaajat. Satunnaisia kävijöitä ovat myös palveluun tutustujat.¹⁹⁵

Tämän haastattelukysymyksen kohdalla tuli selkeä jako sen suhteen, koski ko verkkolähetyksen tavallista päiväjumalanpalvelusta vai Tuomasmessua tai Majataloiltaa. Haastattelijat arvioivat Tuomasmessun ja Majataloilan seuraajista suurimman ryhmän olevan henkilöitä, jotka kuuluvat yhteisöön, mutta eivät tällä kertaa päässeet tilaisuuteen, mutta haluavat seurata tilaisuuden jälkikäteen. Tällä tavoin koetaan olevan osa yhteisöä. Haastateltavat tosin korostivat, että verkon kautta tapahtuva yhteisöllisyys ei korvaa uskonnollisessa tilaisuudessa tapahtuvaa yhteisöllisyyttä. Tuomasmessussa ja Majataloilloissa on vahvasti panostettu yhteisöllisyyteen, joka nostettiin esiin selkeästi haastatteluissa.¹⁹⁶

---

¹⁹³ Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Rebekka Naatuk-
sen haastattelu 18.10.2011.

¹⁹⁴ Nieminen 2001, 147.

¹⁹⁵ Mm. Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011; Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Rebekka Naatuk-
sen haastattelu 18.10.2011.

¹⁹⁶ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

Taulukossa 10 on esitetty syitä uskonnollisten tilaisuuksien seuraamisen pelkistettyjen ilmaisujen ja luokiteltujen käsitteiden avulla.

Luokiteltu käsite seuraamisen syistä	Pelkistetty ilmaisu seuraamisen syistä
Haasteita päästä tilaisuuteen	Pitkä välimatka Huonot kulkuyhteydet Pienet lapset Liikuntarajoitteisuus
Satunnaiset vierailijat	Joku kehunut saarnaa, puhetta tai musiikkia Sosiaalisen median linkki ja vinkki Verkossa surfaajat Ulkosuomalaiset
Yhteisön aktiivit toimijat	Eivät pääse jostain syystä tilaisuuteen, haluavat seurata jälkikäteen

TAULUKKO 10. Syitä verkkolähetysten seuraamiseen.

5. Yhteisöllisyys ja verkko-yhteisöllisyys

5.1 Yhteisöllisyys Tuomasmessussa ja Majataloilloissa

Tutkituissa seurakunnissa nousi yhteisöllisyyden teema esiin sekä verkon kautta toteutuneena yhteisöllisyytenä että yhteisöllisyytenä itse tilaisuuksissa. Siksi päätin tutkimuksen aikana tutkia tarkemmin uskonnollista yhteisöllisyyttä ja verkko-yhteisöllisyyttä tutkituissa seurakunnissa. Yhteisöllisyyden teema nousi esiin erityisesti Tuomasmessujen ja Majataloiltojen kohdalla, joita käyn seuraavassa tarkemmin läpi erityisesti yhteisöllisyyden näkökulmasta.

Heikki Toivio on käynyt väitöskirjassaan läpi lukuisia uusimuotoisia jumalanpalveluksia. Johtopäätöksissään hän nostaa esiin yhteisöllisyyden keskeiseen asemaan. Yhteisöllisyyden kannalta oli merkittävää, että uudenmuotoisten jumalanpalvelusten valmisteluun osallistuivat entistä enemmän pappien rinnalla kanttorit, nuorisotyöntekijät ja seurakuntalaiset. Seurakunnan jäsenet muuttuivat kohderyhmästä suunnittelijoiksi, objektista subjektiksi. Mitä enemmän seurakuntalaiset olivat saaneet olla mukana valmistelemassa ja toteuttamassa jumalanpalvelusta, sitä enemmän siitä oli tullut koko seurakunnan asia. Uusimuotoisissa jumalanpalveluksissa seurakuntalaiset ovat tulleet itse toimittamaan ja viettämään jumalanpalvelusta työntekijöiden kanssa. 1990-luvulla seurakuntien nuorisotyöntekijät, kanttorit ja papit näkivät uusimuotoisten messujen parhaiksi puoliksi muun muassa eri kohderyhmien tavoittamisen, innostuneen, vapautuneen ja nuorekkaan tunnelman, yhteistyöhön ja maallikkojen aktiiviseen osallistumiseen kannustamisen, monipuolisen ja runsaan musiikin sekä ajankohtaisuuden.¹⁹⁷

Uudenmuotoisista jumalanpalveluksista kävijämäärältään suosituimmaksi on noussut Tuomasmessu, joita järjestettiin joka neljännessä seurakunnassa vuonna 2011.¹⁹⁸ Ensimmäinen Tuomasmessu pidettiin Helsingissä Agricolan kirkossa 10.4.1988. Sen suunnittelussa korostui seuraavat asiat: (1) seurakuntalaisen on katselijan ja kuuntelijan sijasta aktiivinen osallistuja, (2) ihmisille tulee tarjota mahdollisuus henkilökohtaiseen rikkiin, (3) sielunhoidollisella esirukouksella on keskeinen sija messussa, (4) musiikissa tulee antaa tilaa uusille tyyleille ja instrumenteille ja (5) ehtoollinen on messun keskeinen osio.¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ Toivio 2005, 249–250, 253.

¹⁹⁸ Haastettu kirkko 2012, 103.

¹⁹⁹ Ruokanen 1993, 19–20.

Tuomasmessussa on toteutettu monia yhteisöllisiä jumalanpalvelusuudistuksia. Yhteisöllisyyden kannalta merkittävimpiä ovat maallikkovastuun lisääminen. Tuomasmessussa on runsaasti erilaisia tehtäviä sekä maallikoille että työntekijöille. Esimerkiksi esirukousosion toteuttamiseen tarvitaan runsaasti vapaaehtoisia.²⁰⁰ Tuomasmessussa maallikkojen suorittamien tehtävien mielekkyys perustuu vastuullisuuteen ja tarpeellisuuteen. Tehtävät ovat sellaisia, joihin heitä todella tarvitaan ja joiden hoitamisesta he vastaavat. Avainsanoja tehtävissä ovat tasavertaisuus, yhteisvastuullisuus ja annettujen tehtävien mielekkyys. Vapaaehtoistehtävien kautta maallikkojen ja kirkon työntekijöiden tasa-arvo jumalanpalveluksessa lisääntyy.²⁰¹

Majataloilta on puolestaan Pekka Simojoen alulle panema matalan kynnyksen illanvietto kirkoissa. Sen tarkoitus on tuoda seurakunnan toimintaa lähemmäs tämän päivän ihmistä, sanomasta tinkimättä. Majataloilta juontaa juurensa afrikkalaiseen yhteisöllisyyteen ja jumalanpalvelusten iloisuuteen. Majataloilten elementtejä ovat välitön tunnelma, iloinen musiikki sekä rukous yhteisen tekemisen kera. Majataloilten musiikista vastaa yleensä Majatalon bändi sekä mahdollinen musiikkivieras. Iltaa juontaa illan isäntä tai emäntä. Yhteistä iltaa rakentamaan tarvitaan useita vapaaehtoisia eri tehtäviin. Tilaisuuden jälkeen on mahdollisuus jäädä keskustelemaan ja rukoilemaan. Keskellä iltaa tai tilaisuuden jälkeen on tarjolla teetä ja kahvia. Vuonna 2009 Majataloilat lähtivät kiertämään Suomea ja ne ovat koonneet paljon ihmisiä siellä, missä niitä on vietetty.²⁰²

Uudistettu jumalanpalvelus ei Simojoen mielestä ole enää ”yhden miehen show”, vaan kansanjuhla, jossa jokainen voi tuoda lahjansa ja ideansa käyttöön. Sitä ovat tavalliset seurakuntalaiset suunnittelemassa ja toteuttamassa. Siitä tulee ”meidän juttu”, joka elää seurakunnan mukana. Jumalanpalvelus sisältää myös tavallisten seurakuntalaisten puheenvuoroja tai vaikkapa musiikkiesityksiä: ”jollakin puhe, jollakin laulu...”²⁰³

Tuomasmessulla ja Majataloililla on yhteistä suuri vapaaehtoisten määrä toteuttamassa tilaisuutta. Myös uudempi hengellinen musiikki yhdistää näitä. Musiikissa käytetään soitinyhteyttä ja lauluryhmää musiikissa. Molemmissa on mah-

---

²⁰⁰ Telaranta 1993a, 33; Telaranta 1993b 166–167; Toivio 2005, 201, 218.

²⁰¹ Kauppinen 1996, 98–99.

²⁰² Majataloiltojen esittely.

²⁰³ Simojoki 1996, 96.

dollisuus henkilökohtaiseen esirukoukseen. Tuomasmessu on säilyttänyt messurakenteen kun taas Majataloillan rakenne on vapaamuotoinen.

5.2 Yhteisöllisyys kirkon strategiassa

Kirkon strategiassa on määritelty kirkon olemuksen ja olemassaolon keskeiset perusteet. Näitä ovat keskinäinen yhteys ja osallisuus, jotka ovat olleet tunnusomaista kristittyjen yhteisölle sen historian alusta saakka (Ap.t. 2:42-47; 4:32-37). Keskinäinen huolenpito on yhteyden näkyvä merkki. Kirkko on aina olemukseltaan hengellinen yhteisö.²⁰⁴

Kirkon strategiassa yhteisöllisyyden muodostaminen nähdään monessa mielessä haasteelliseksi. Suurin osa seurakuntalaisista kuuluu passiivisiin seurakuntalaisiin, jotka eivät odota seurakunnalta mitään erityistä toimintaa. Aktiiviseurakuntalaisista, jotka osallistuvat aktiivisesti uskonnollisiin tilaisuuksiin, on lähes joka kolmas jo aktiivinen jossain muussa uskonnollisessa yhteisössä. Kirkon strategiassa mainitaan myös seurakunnan työkuiltuurin työntekijäkeskeisyys. Yhteiseen papputeen perustuva maallikkovastuu ja vapaaehtoistoiminta eivät aina saa riittävästi mahdollisuuksia seurakuntaelämässä. Kuitenkin maallikkovastuu nähdään kirkon monen toimintamuodon onnistumisen edellytyksenä.²⁰⁵

Kirkon uusin nelivuotiskertomus: *Haastettu kirkko; Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2008–2011* arvioi johtopäätöksissä kirkon strategian toteutumista, kun strategijaksossa ollaan noin puolivälissä. Yhteisöllisyys nostetaan keskeiseen asemaan tarkastelussa, vaikka myös moniin muihin asioihin otetaan kantaa. Yhteisöllisyys nähdään sitoutumisen keskeisenä elementtinä. Uuden tutkimuksen mukaan esimerkiksi jumalanpalveluksen osallistujamäärät on saatu kasvuun siellä, missä toimintamuotoon erityisesti panostetaan.²⁰⁶

Haastettu kirkko nelivuotiskertomuksen johtopäätösten osiossa todetaan, että kirkon piirissä toimii useita ryhmiä ja yhteisöjä, joissa jäsenet ovat tiiviisti sitoutuneita. Tällaisia ovat esimerkiksi herätysliikkeet. Pienen työntekijämäärän vuoksi tavallisilla osallistujilla on näissä yhteisöissä keskeinen rooli toiminnan järjestämisessä. Tämä tuottaa osallisuuden kokemuksen, joka vahvistaa ryhmään sitoutumista. Aktiivisen osallistumisen myötä myös sosiaaliset verkostot vahvis-

---

²⁰⁴ Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö 2007, 3.

²⁰⁵ Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö 2007, 21, 24.

²⁰⁶ Haastettu kirkko 2012, 412, 414.

tuvat, jolloin uskonnolliseen osallistumiseen kytkeytyy myös sosiaalinen elementti. Tämänkaltaiset elementit voidaan löytää monista erilaisista pienryhmistä.²⁰⁷

5.3 Yhteisöllisyys perinteisessä mediassa.

Yhteisöllisyyden elementtejä on rakennettu myös perinteisessä mediassa eli lehdissä, radio- ja televisio-ohjelmissa. Olen seuraavassa luetellut muutamia esimerkkejä yhteisöllisyydestä, joita on käytetty perinteisessä uskonnollisessa mediassa.

2000-luvulle tultaessa seurakuntalehtien yhteislevikki oli noussut Suomessa 1,5 miljoonaan. Eri paikkakunnilla tehdyissä tutkimuksissa on voitu osoittaa, että seurakuntalehdet ovat yhä edelleen tärkeitä tiedotuskanavia liittyen seurakunnan tapahtumiin ja uutisiin seurakunnasta.²⁰⁸ Yhteisöllisyyttä lehdet ovat rakentaneet esimerkiksi lukijapalstojen ja mielipidepalstojen avulla. Kotimaa-lehdessä oli 1960-luvulla yksittäisiä mielipidekirjoituksia joissain lehdissä²⁰⁹, mutta varsinainen mielipidepalsta ”keskustelua & mielipiteitä” avattiin vasta vuoden 1970 alussa. Ensimmäisissä lehdissä oli tyypillisesti vain yksi mielipidekirjoitus, mutta lehden numeroissa 5 oli jo kuusi mielipidekirjoitusta.²¹⁰

Radio on edelleen tärkeä väline hartauden harjoittamisen. Radiojumalanpalvelukset ja hartaudet ovat olleet pitkään YLE Radio 1:n kuunnellumpia ohjelmia. Vuonna 2007 sunnuntain jumalanpalvelusta kuunteli keskimäärin 224 000 henkeä. Aamun radiohartauksia kuunteli keskimäärin 159 000 kuulijaa vuonna 2007.²¹¹ Vuosina 2008 – 2011 aamuhartauksilla oli keskimäärin noin 150 000 kuulijaa.²¹²

Paikallisradiotoiminta syntyi Suomessa 1980-luvun puolivälissä valtioneuvoston päätöksellä. Kristillisen radiokanavan Radio Dei aloitti toimintansa vuonna 1997.²¹³ Vuonna 2003 ilmoitti 96 evankelis-luterilaista seurakuntaa ja 8 seurakuntayhtymää tuottaneensa ohjelmaa kaupallisille radiokanaville. Vuonna 2007 noin viidesosalla (22 %) seurakunnista ja kahdella viidenneksellä (42 %) seurakuntayhtymistä oli itse tuottamaansa ohjelmaa radioasemilla.²¹⁴ Erja Yli-Opas tutki vuonna 1988 pro gradu -tutkielmassaan seurakuntien paikallisradiotoimintaa. Hän tote-

²⁰⁷ Haastettu kirkko 2012, 414.

²⁰⁸ Hakala & Sumiala-Seppänen 2003, 51.

²⁰⁹ Kotimaa 6/23.1.1968 Lähetettyjä kirjoituksia (sivu 6).

²¹⁰ Kotimaa 5/23.1.1970 Keskustelua & mielipiteitä (sivu 2).

²¹¹ Monikasvoinen kirkko 2008, 318–319.

²¹² Haastettu kirkko 2012, 285.

²¹³ Radio Dei aloitti toimintansa

²¹⁴ Kirkko muutosten keskellä 2004, 271–272.

si, että seurakuntien ohjelmavalikoima oli varsin perinteinen. Eniten lähetettiin jumalanpalveluksia ja hartauksia sekä tiedottavia ja ajankohtaisohjelmia eli samoja ohjelmatyyppejä, joita Kirkon tiedotuskeskus lähetti radion välityksellä valtakunnan verkossa. Jumalanpalvelukset radioitiin suorina lähetyksinä kirkosta, eikä niitä mitenkään pyritty muuttamaan paremmin radioon sopiviksi. Paikallisradioille ominaisia kontaktiohjelmia oli uskaltanut kokeilemaan vain muutama seurakunta.²¹⁵

Päivikki Koskinen pohti pro gradu -tutkielmassaan televisiojumalanpalveluksen asemaa ja merkitystä. Kun viikoittaisessa evankelisluterilaisen kirkon sunnuntain päämessussa kävi vuonna keskimäärin 82 000 ihmistä, niin vastaavasti vuonna 2007 televisiojumalanpalveluksia seurasi keskimäärin 143 000 yli 10-vuotiasta katsojaa. Televisiojumalanpalveluksiin osallistuvien määrä oli siis lähes kaksinkertainen verrattuna kirkkoihin saapuvien seurakuntalaisten määrään. Kirkko saa television kautta median etusivun käyttöönsä, kun jumalanpalveluksia televisioidaan. Hän toteaa myös, että katsojakunta on hyvin heterogeenistä ja valtakunnallista, jonka johdosta televisio palvelee pääasiassa valtakunnallista seurakuntaa. Hän nimittää televisioitua jumalanpalvelusta vuorovaikutteiseksi tapahtumaksi, jossa toteutuvat jumalanpalveluksen peruselementit kuten rippi, yhteiset rukoukset, sanaosio, virsilaulu ja siunaus.²¹⁶

Gallup Ecclesiastica 2007 – kyselyn mukaan yhdeksän prosenttia suomalaisista seurasi hengellisiä ohjelmia televisiosta viikoittain tai useammin. Erityisen tavallista hengellisten ohjelmien seuraaminen oli yli 65-vuotiaiden keskuudessa. Heistä 30 % ilmoitti seuraavan hengellisiä ohjelmia vähintään viikoittain tai useammin.²¹⁷

Eräs esimerkki toteuttaa yhteisöllisyyttä television välityksellä liittyen uskonnollisiin ohjelmiin, oli 1990-luvun lopussa toteutettu hanke, jossa kirkon tiedotuskeskus toteutti ohjelmasarjan MTV3:lle. Piispa Wille Riekkinen käsikirjoitti 14-osaisen ohjelmasarjan *Raamatun monet kasvot*. Kristillinen opintokeskus valmisti sarjaan liittyvän kirjan ja opintovideon opintokerhoja varten. Seurakunnissa kokoonnuttiin pienryhmissä materiaalin avulla tutkimaan Raamattua. Sarjan saaman innostuneen vastaanoton myötä ohjelmasarjaa jatkettiin vuonna 1999 uudella seitsenosaisella sarjalla *Ilmestyskirja.fi*. Myös siihen liittyi opintomateriaali ja

---

²¹⁵ Yli-Opas 1988, 78.

²¹⁶ Koskinen 2007, 74–78.

²¹⁷ Gallup Ecclesiastica 2007.

Kirjapajan kustantama teos. Sarjojen toteutus loi uudenlaisen yhteistyön eri tahojen välille ja uudenlaisen toimintatavan, jossa televisiosarjaa hyödynnettiin seurakuntien pienryhmätoiminnassa.²¹⁸

5.4 Uskonnollisten tilaisuuksien verkkoyhteisöllisyys

Radion ja television kautta lähetetyt lähetykset uskonnollisista tilaisuuksista ovat teknologiasta johtuen yksisuuntaisia. Tämä teknologia on sopinut hyvin välittämään luterilaisia jumalanpalveluksia, kun pappi toimittaa kanttorin avustuksella jumalanpalveluksen ja seurakunta osallistuu jumalanpalvelukseen muun muassa laulamalla virsiä mukana.

Verkkoteknologian kehittyminen on mahdollistanut uuden tyyppisten sisältöjen luomisen (kuvio 2) sekä viestinnän monelta monelle. Enemmistö verkkolähetyksien seuraajista on paikallisia (taulukko 8), jolloin verkkolähetykset muodostavat ikään kuin paikallisten yhteisöjen virtuaalisen toimintaympäristön.²¹⁹

Osa verkkolähetyksien rituaalisista ja yhteisöllisistä elementeistä on samoja kuin televisio- ja radiojumalanpalveluksissa. Näitä ovat esimerkiksi mahdollisuus laulaa mukana virsiä ja hengellisiä lauluja kun virsien numerot ilmoitetaan tai laulujen sanat tulevat näkyviin kuvaruudulle.

Verkkolähetyksissä on mahdollista rakentaa myös uusia yhteisöllisiä ja rituaalisia elementtejä. Uutena elementtinä verrattuna radio- ja televisiojumalanpalveluksiin on mahdollisuus lähettää rukouksia luettavaksi uskonnolliseen tilaisuuteen. Tämä on myös tärkeä yhteisöllinen elementti, kun seurakuntalaisten lähettämien esirukouspyyntöjen puolesta rukoillaan tilaisuudessa yhdessä. Tämä edellyttää myös sitä, että uskonnollisessa tilaisuudessa tai jumalanpalveluksessa on järjestetty tämä yhteisöllinen mahdollisuus. Rukousten osalta verkon kautta tapahtuva yhteisöllisyys on sidoksissa uskonnollisen tilaisuuden yhteisöllisyyteen.

Kangasalan seurakunnassa oli haastatteluhetkellä suunnitteilla laittaa tekstiviesteillä tilaisuuteen tulleet rukoukset heijastettavaksi suurelle valkokankaalle, jotta ihmiset Majataloilloissa näkevät tulleet rukoukset ja voivat rukoilla niiden puolesta.²²⁰ Rukoustiloja voi myös erikseen kehittää verkkosivuille. Eräs esimerkki rukouksen rituaalisesta ulottuvuudesta verkossa on Ruotsin kirkon toteuttama

---

²¹⁸ Kirkko uudelle vuosituhannele 2000, 173.

²¹⁹ Mäkinen 2009, 82.

²²⁰ Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011.

rukoussivusto, jossa voi hiljentyä joko jättämällä oman rukousaiheen millä kielellä tahansa tai hakemalla rukouksia vaikkapa suomenkielisillä hakusanoilla.²²¹

Kristityt ovat kautta historian kokoontuneet yhteen Sanan ja sakramentin äärelle. Tärkeä yhteisöllinen ja uskonnon harjoittamiseen liittyvä asia, joka ei ole mahdollista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa verkon kautta, on ehtoollinen.²²² Luterilaisen kirkkojärjestyksen mukaan ehtoollisen jakaa pappi.²²³

Verkkoteknologian avulla voidaan erona radio- ja televisioteknologiaan nähden tarjota myös keskustelualusta jumalanpalveluksen aikana tai sen jälkeen. Kolmessa seurakunnassa oli kokeiltu keskustelumahdollisuutta verkkolähetysten aikana tai ”kirkkokahvien” yhteydessä. Kokemusten perusteella parhaiten toimiviksi ovat osoittautuneet valmiit sosiaalisen median keskustelualustat (esimerkiksi Facebook), joissa voidaan käydä keskustelua omalla nimellä.²²⁴

Kirkon saarnaperinne jumalanpalveluksissa on perinteisesti ollut viestintää yhdeltä monelle. Uskonnolliset yhteisöt ovat päättäneet esimerkiksi seurakunnan lehdissä ja verkkosivuilla, mitä sisältöjä tuotetaan ja kuka saa äänensä kuuluviin perinteisissä medioissa.²²⁵ Sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet on haaste sekä seurakuntalaisille, että kirkon työntekijöille. Seurakuntalaisille haaste on uskaltautua keskusteluun seurakunnan sivuilla. Työntekijöille haasteena on uskaltaa luoda verkkosivustoja, joissa voidaan käydä keskustelua.

---

²²¹ Svenska kyrkan böner på nätet.

²²² Hengellinen elämä verkossa – interaktiivisten verkkopalveluiden esiselvitys.

²²³ Kirkkojärjestys II Osa 2 luku B. Ehtoollinen, 12 §.

²²⁴ Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011; Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011.

²²⁵ Paananen 2011, 24–25.

6. Yhteenveto

6.1 Johtopäätökset

Internetin nopea tekninen kehitys on vaikuttanut uusien palvelujen syntymisen verkkoon. Erityisesti verkon yhteysnopeuksien kasvaminen on mahdollistanut elävän kuvan ja äänen välittämisen verkon kautta. Vaikka verkkolähetykset uskonnollisista tilaisuuksista on pieni osa siitä, mitä seurakunnat tekevät verkossa, on siitä tullut näkyvä ja kiinteä osa seurakuntien verkkotoimintaa tutkituissa seurakunnissa.

Vuonna 2011 oli 88 %:lla Suomen kotitalouksista Internet-liittymä. Yli 65-vuotiailla Internet-yhteys oli vähän yli puolella. Näin ollen Internetin käyttö ei ole enää pelkästään nuorten ikäluokkien asia. Hyvä esimerkki tästä on, kun jumalanpalvelusten seuraaminen verkon kautta laajeni vuonna 2011 myös Turun tuomiokirkkoon. Suositus tästä tuli diakoniatyön johtokunnalta, jolle oli tullut kyselyjä verkkolähetyksistä seurakunnan eläkeläisiltä.²²⁶

Uskonnollisten tilaisuuksien lähettäminen verkkoon on osoittautunut edulliseksi tavaksi tuoda seurakunnan keskeistä sisältöä verkon kautta seurattavaksi. Alimmillaan hankintakustannukset ovat olleet alle 5000 euroa ja käyttökulut alle 100 euroa kuukaudessa. Tällöin on saatu kirkkosaliin yksi kiinteästi asennettu kamera. Hankintakulut nousevat huomattavasti, kun hankitaan etänä ohjattavia kameroita ja niitä on useita salissa.

Tutkituissa seurakunnissa verkkokirkkojärjestelmiä pidettiin pääosin helpokäyttöisinä. Haastateltavat arvioivat kuvan laadun keskimäärin hyväksi verkkokirkoissa. Äänen laatu arvioitiin jopa erittäin hyväksi verkkolähetyksissä kolmessa tutkitussa seurakunnassa.

Jumalanpalveluksia seuraa verkon kautta tutkituissa seurakunnissa keskimäärin saman verran ihmisiä, mitä kirkossa on läsnäolijoita. Kun otetaan huomioon myös ne henkilöt, jotka katsovat jumalanpalveluksen verkosta jälkeensä, nousee verkon kautta seuranneiden lukumäärä suuremmaksi kuin kirkossa läsnä olleiden lukumäärä. Agricolan kirkon Tuomasmessujen osalta luvuista puuttuvat Radio Dein kautta kuuntelevat. Kaikissa tutkituissa seurakunnissa verkon kautta seuraajien lukumäärä oli huomattava verrattuna kirkossa läsnä olleiden lukumäärään. Erityisen suosittuja ovat olleet juhlapyhien musiikkiproduktiot, esimerkiksi

---

²²⁶ Oulun virtuaalikirikko laajenee Turkuun.

pääsiäisajan passiot, jotka ovat keränneet tuhansia seuraajia verkon välityksellä. Juhlapyhien jumalanpalveluksia seurataan verkon kautta enemmän kuin tavallisten sunnuntain jumalanpalveluksia.

Haastattelujen perusteella myönteisimmin palveluun ovat suhtautuneet seurakuntalaiset, joille palvelu on suunnattu. Osa papeista oli alussa hieman huolestuneita, kun lähetys menee verkkoon, mutta siihen totuttiin varsin pian.

Yleisin motiivi verkkolähetyksen tarjoamiseen on ollut viedä kirkko sinne, missä ihmiset ovat. Tilastojen mukaan suomalaiset viettävät keskimäärin lähes tunnin aikaa päivittäin verkon ääressä. Verkkolähetyksistä on tullut osassa tutkituista seurakunnista olennainen osa viikonlopun mediatarjontaa. Varkauden seurakunnassa videoiden tuottaminen verkkoon on osa medialähetystyötä. Osassa tutkituista seurakunnista evankeliumin eteenpäin vieminen nähtiin myös tärkeänä verkkolähetyksissä. Agricolan kirkossa haluttiin tuoda esiin myös hengellisen musiikin artisteja verkkolähetyksen avulla.

Verkkolähetyksen aloittaminen on vaikuttanut positiivisella tavalla seurakuntien julkisuuskuvaan. Monet paikallislehdet ovat kiinnostuneet asiasta ja tehneet juttuja lehtiin. Kirkossa kävijöiden määrään verkkolähetykset eivät ole vaikuttaneet laskevasti tutkituissa seurakunnissa.

Maininta verkkolähetyksistä löytyy yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikkien seurakuntien viestintästrategioista, joissa ne on määritelty keskeiseksi viestinnälliseksi toimintamuodoksi. Myös verkkopalvelujen muu kehittäminen nähtiin tärkeänä tutkituissa seurakunnissa. Oulun seurakuntayhtymässä oli otettu selkeästi kantaa sosiaaliseen mediaan strategiatasolla. Monet tutkittujen seurakuntien viestintästrategiat olivat haastatteluhetkellä useamman vuoden vanhoja.

Osa verkkolähetyksen seuraamisen syistä olivat samoja kuin radiojumalanpalvelusten seuraamiseen liittyvät syyt eli *haasteita päästä kirkkoon*. Näitä ovat esimerkiksi pitkät välimatkat, huonot kulkuyhteydet, perheessä pieniä lapsia ja liikuntarajoitteet. Toisen ryhmän verkkolähetyksen seuraajista arvioidaan muodostuvan *satunnaisista vierailijoista*, jotka ovat esimerkiksi kuulleet tilaisuudesta ja haluavat kuunnella saarnan, puheen tai musiikkia. Kolmannen ryhmän uskonnollisten tilaisuuksien verkkolähetyksen seuraajista muodosti *yhteisön aktiivit toimijat*. Tämä tuli erityisesti esiin Tuomasmessujen ja Majataloiltojen kohdalla, jossa suurimman ryhmän haastateltavien mielestä muodostavat henkilöt, jotka kuuluvat yhteisöön, mutta eivät juuri tällä kertaa päässeet tilaisuuteen, mutta haluavat seurata tilaisuuden esimerkiksi jälkikäteen. Tällä tavoin koetaan olevan osa yhteisöä.

Haastateltavat tosin korostivat, että verkon kautta tapahtuva yhteisöllisyys ei korvaa uskonnollisessa tilaisuudessa tapahtuvaa yhteisöllisyyttä.

Kaikissa tutkimuksessa mukana olleissa seurakunnissa oli rakennettu verkkolähetysten yhteyteen yhteisöllisiä ja rituaalisia elementtejä. Rituaalisia tai uskonnon harjoittamiseen liittyviä elementtejä olivat esimerkiksi mahdollisuus lähettää rukouksia, osallistua kolehtiin tai laulaa virsien ja hengellisten laulujen mukana, kun virsien numerot ilmoitetaan tai laulujen sanat tulevat näkyviin kuvaruudulle. Virsien ja hengellisten laulujen osalta uskonnon harjoittaminen muistuttaa verkkolähetyksissä paljon televisio- ja radiojumalanpalvelusta.

Uutena elementtinä verrattuna radio- ja televisiojumalanpalveluksiin on mahdollisuus lähettää verkon välityksellä rukouksia luettavaksi uskonnollisessa tilaisuudessa. Tämä on myös tärkeä yhteisöllinen elementti, kun seurakuntalaisten lähettämien esirukouspyyntöjen puolesta rukoillaan tilaisuudessa yhdessä. Tämä edellyttää myös sitä, että uskonnollisessa tilaisuudessa tai jumalanpalveluksessa on järjestetty tämä yhteisöllinen mahdollisuus. Rukousten osalta verkon kautta tapahtuva yhteisöllisyys on sidoksissa uskonnollisen tilaisuuden yhteisöllisyyteen.

Kolmessa seurakunnassa oli kokeiltu keskustelumahdollisuutta verkkolähetysten aikana. Kokemusten perusteella parhaiten toimiviksi ovat osoittautuneet valmiit sosiaalisen median keskustelualustat (esimerkiksi Facebook), joissa voidaan käydä keskustelua omalla nimellä. Haastatteluhetken mennessä keskustelut verkkolähetysten yhteydessä eivät olleet virinneet kovinkaan paljon. Muutamassa tutkitussa seurakunnassa nämä olivat vielä kehitysasteella haastatteluhetkellä.

Verkkolähetysten palvelun kehittämiseen ei ollut juurikaan toivomuksia tai kehityssuunnitelmia. Eniten kaivattiin lisää erilaisia lyhyitä videoesittelyjä esimerkiksi seurakunnan työaloista ja tapahtumista. Myös sosiaalisen median verkkopalveluita oltiin kehittämässä useissa tutkituista seurakunnista. Sosiaalisen median lisääntymisen myötä tulee tapahtumaan siirtymää omasta editoivasta työprosessista vapaan julkaisemisen puolelle (kuvio 1), kun seurakuntalaiset voivat itse tuottaa sisältöä seurakuntien sivuille. Tällöin media vahvistaa myös yhteisöllisyyden ulottuvuutta.

Sosiaalisen median käyttöönotto tuo monenlaisia haasteita uskonnollisille yhteisöille. Kirkon saarnaperinne jumalanpalveluksissa on perinteisesti ollut viestintää yhdeltä monelle. Uskonnolliset yhteisöt ovat päättäneet esimerkiksi seurakunnan lehdissä ja verkkosivuilla, mitä sisältöjä tuotetaan ja kuka saa äänensä

kuuluviin perinteisissä medioissa. Verkko ei myöskään rajaudu tai organisoidu toimintaympäristönä maantieteellisesti.²²⁷ Sosiaalisen median tarjoamat mahdollisuudet on haaste sekä seurakuntalaisille, että kirkon työntekijöille. Seurakuntalaisille haaste on uskaltautua keskusteluun seurakunnan sivuilla. Työntekijöille haasteena on uskaltaa luoda verkkosivustoja, joissa voidaan käydä keskustelua.

6.2 Jatkotutkimus

Osana haastatteluita kysyin myös mahdollisista jatkotutkimusaiheista. Eniten kiinnosti tarkemmin tietää, ketkä seuraavat verkkolähetyksiä. Toisaalta haluttaisiin myös lisätietoa siitä, miten ihmisten kokemukset eroavat verkon kautta seurattaessa verrattuna siihen, kun osallistutaan uskonnolliseen tilaisuuteen kirkossa. Myös ideoita verkkopalvelun kehittämiseen kaivattaisiin.²²⁸ Edellä mainittujen asioiden selvittämiseen tarvittaisiin verkkokyselylomake palvelun tarjoajan verkkosivulle.

Kajander on listannut oman tutkimuksensa loppuun jatkotutkimusaiheita. Hänen mielestään olisi hyödyllistä tehdä jatkotutkimusta siitä, mitä ihmiset odottavat tai kaipaavat verkkokirkolta. Toisena tutkimusaiheena hän ehdottaa rukousten toteutumista verkkokirkoissa.²²⁹

Itseäni jatkotutkimushankkeena kiinnostaisi verkkokyselylomakkeen rakentaminen seurakuntien sivuille liittyen perinteisen ja uudenmuotoisen jumalanpalveluksen seuraamiseen sekä verrata näiden seuraajia keskenään. Samalla voisi tarkemmin arvioida, pitääkö tässä tutkimuksessa esiin noussut tutkimustulos seuraajista paikkaansa. Uskon, että teknologian kehitys tulevaisuudessa avaa myös uusia tutkimusalueita samoin kuin sosiaalisen median käytön yleistymisen seurakunnissa.

---

²²⁷ Majamäki 2009, 18.

²²⁸ Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011; Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011.

²²⁹ Kajander 2011, 59.

7. Taulukko- kuvio ja kuvaluettelo

7.1 Taulukkoluetelo

TAULUKKO 1. Eräiden laitteiden yleisyys kotitalouksissa 2000 – 2008.

TAULUKKO 2. Evankelis-luterilaisten seurakuntien AV-media verkossa.

TAULUKKO 3. Tutkimuksen seurakuntien jäsenmäärä ja työntekijöiden määrä.

TAULUKKO 4. Tutkittujen seurakuntien video- ja audiopalvelut verkossa.

TAULUKKO 5. Tutkittujen verkkokirkkojen verkko-osoitteet.

TAULUKKO 6. Tutkittujen seurakuntien audio- ja videopalvelujen laatu verkossa.

TAULUKKO 7. Verkkokirkon kautta tilaisuutta seuraavien lukumääriä.

TAULUKKO 8. Mistä päin ovat verkon kautta seuraajat?

TAULUKKO 9. Eri työntekijäryhmien ja seurakuntalaisten suhtautuminen palveluun.

TAULUKKO 10. Syitä verkkolähetysten seuraamiseen.

7.2 kuvioluettelo

KUVIO 1. Lajityyppejä verkkojulkaisuissa.

KUVIO 2. Sosiaalisen eli yhteisöllisen median elementit.

7.3 kuvaluettelo

KUVA 1. Liedon kirkon kameran sijoittelu kirkon perällä, kamera suurennettuna.

Valokuva on tämän tutkielman tekijän ottama.

KUVA 2. Liedon kirkon verkkolähetyskuva selaimesta. Valokuva on tämän tutkielman tekijän ottama.

KUVA 3. Näytölle tulevaa kuvaa kolmelta kameralta Agricolan kirkossa. Valokuva on tämän tutkielman tekijän ottama.

8. Lähteet ja kirjallisuus

8.1 Painamattomat lähteet

Agricola-liikkeen arkisto (ALA), Helsinki

2011 Agricola haluaisi auttaa kirkon rakennetta – isoja toiveita (AHA).

Gallup Ecclesiastica 2007

2007 Gallup Ecclesiastica tilastotiedosto, GE07SPSS.SPSS.

Helsingin seurakuntayhtymän arkisto (HSA), Helsinki

2005 Helsingin seurakuntayhtymän viestinnän suuntaviivoja (HSV).

Kangasalan seurakunnan arkisto (KSA), Kangasala

2007 Kangasalan seurakunnan viestintästrategia (KSV) 30.10.2007.

Liedon seurakunnan arkisto (LSA), Lieto

2006 Liedon seurakunnan viestintästrategia (LSV).

Liedon seurakunnan arkisto (LSA), Lieto

2010 KirkkoTV:n vaikutusten arviointia Liedon seurakunnassa (KTV).

Oulun seurakuntayhtymän arkisto (OSA), Oulu

2011 Oulun seurakuntien viestinnän strategia (OSV) 2.5.2011.

Oulun seurakuntayhtymä (OSA), Oulu

2011 Sosiaalisen / digitaalisen median strategia Oulun seurakuntayhtymässä (SMS). Luonnos 14.9.2011.

Seurakuntien verkkosivujen aineisto

2010 Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien verkkoaineiston luokittelu. Verkkosivut Excel-taulukko 24.5.2010.

Varkauden seurakunnan arkisto (VSA), Varkaus

2010 Medialähetys Varkauden seurakunnassa. Katsaus toimintaan kevätkaudella 2011 (MVS).

Varkauden seurakunnan arkisto (VSA), Varkaus

2011 Medialähetyksen toimintakertomus vuodelta 2010 (MTK).

Seuraavien haastattelujen äänitalliotinnit ovat tutkimuksen tekijän hallussa.

Hanne Tuuloksen haastattelu 6.6.2011

Liedon seurakunnan vs. tiedottaja. Haastattelu Liedon seurakunnan kirkkoherran virastolla 6.6.2011.

Ismo Santapukin haastattelu 15.9.2011

Kangasalan seurakunnan AV-asioista vastaava henkilö, vapaaehtoinen työntekijä. Haastattelukysymysten vastaukset toimitettu sähköpostilla 15.9.2011.

Kari Mikkosen haastattelu 19.7.2011

Kangasalan seurakunnan aikuistyön pastori. Haastattelu Kangasalan seurakunnan kirkkoherran virastolla 19.7.2011.

Mari Leppäsen haastattelu 7.9.2011

Liedon virkavapaalla oleva tiedottaja. Haastattelu Helsingin yliopisto päärakennuksessa 7.9.2011.

Mika Lehdon haastattelu 9.11.2011

Helsingin tuomiokirkkoseurakunnan johtava nuorisotyönohjaaja. Haastattelu Agricolan kirkolla 9.11.2011.

Pekka Päivärinnan haastattelu 8.8.2011

Varkauden seurakunnan pastori, vastuualueena medialähetys. Haastattelu Varkauden seurakuntavirastolla 8.8.2011.

Rebekka Naatuksen haastattelu 18.10.2011

Oulun seurakuntayhtymän tiedottaja. Haastattelu Oulun seurakuntayhtymän virastossa 18.10.2011.

Tuomo Vanhasen haastattelu 19.7.2011

Kangasalan seurakunnan tiedottaja. Haastattelu Kangasalan seurakunnan kirkkoherran virastolla 19.7.2011.

Vili Lahden haastattelu 9.11.2011

Helsingin tuomiokirkkoseurakunnassa Agricolan kirkon studioisäntä. Haastattelu Agricolan kirkolla 9.11.2011.

8.2 Painetut lähteet

Haastettu kirkko

2012 Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Toim. Palmu, Harri; Salomäki, Hanna; Ketola, Kimmo; Niemelä, Kati. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Joukkoviestimet 2009

2010 Joukkoviestimet 2009. Finnish mass media 2009. Helsinki: Tilastokeskus.

Kirkko muutosten keskellä

2004 Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisu- ja, 89.

Kirkko uudelle vuosituhanalle

2000 Kirkko uudelle vuosituhanalle. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1996–1999. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kuvan ja äänen välittäminen kirkollisista tilaisuuksista

2009 Kuvan ja äänen välittäminen kirkollisista tilaisuuksista. Kirkkohallituksen yleiskirje 42/2009. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Helsinki: Kirkkohallitus.

Leppänen, Mari & Naatus, Rebekka

2011 Netissä kirkon tunnelmaan. Oulun ja Liedon jumalanpalvelukset verkossa. – Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä. Toim. Hintsala, Meri-Anna; Kähkönen, Esko & Pauha, Teemu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Laajakaistatekniikoiden kehitys 2009–2015

2009 Laajakaistatekniikoiden kehitys 2009–2015. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 46/2009. Liikenne- ja viestintäministeriö: Helsinki.

Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö

2007 Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015 laatinen työryhmän mietintö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Helsinki.

Meidän kirkko – strategiset suuntaviivat vuoteen 2015

2007 Meidän kirkko – strategiset suuntaviivat vuoteen 2015. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Helsinki.

Monikasvoinen kirkko

2008 Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Paananen, Terhi

2011 Kuuleeko kirkko, mitä siitä sanotaan? Lisääntynyt vuorovaikutus on kirkolle uudistumisen mahdollisuus. – Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä. Toim. Hintsala, Meri-Anna; Kähkönen, Esko & Pauha, Teemu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Verkkoa kokemassa

2011 Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä. Toim. Hintsala, Meri-Anna; Kähkönen, Esko & Pauha, Teemu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Vuoropuhelun kirkko

2004 Vuoropuhelun kirkko. Suomen ev.lut. kirkon viestintästrategia 2004 - 2010. Helsinki: Kirkkohallitus.

8.3 Sanoma- ja aikakauslehdet

Kotimaa 6/23.1.1968 Lähetettyjä kirjoituksia (sivu 6).

Kotimaa 5/23.1.1970 Keskustelua & mielipiteitä (sivu 2).

8.4 Internet-lähteet

Agricola-liikkeen video YouTubessa

<http://www.youtube.com/watch?v=eoICyALRvZc>, katsottu 16.2.2012.

Cisco: 90 % videota vuonna 2013

<http://techcrunch.com/2009/06/09/cisco-by-2013-video-will-be-90-percent-of-all-consumer-ip-traffic-and-64-percent-of-mobile/>, katsottu 15.2.2012.

Ensimmäinen televisiojumalanpalvelus

http://www.tampereenseurakunnat.fi/kirkko_tampereella/tampereen_seurakuntayhtyma/historia/1950-1969, katsottu 29.12.2012.

Evankelis-luterilaisten seurakuntien määrä Suomessa vuonna 2011

<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/C1B89324BFD48BFEC225795F0042A83D?OpenDocument&lang=FI>, katsottu 29.12.2012.

Facebook has over 845 million users

<http://www.zdnet.com/blog/facebook/facebook-has-over-845-million-users/8332>, katsottu 15.2.2012.

Googlen mainokset ja muita sosiaalisen median liiketoimintamalleja

www.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2007/T2369.pdf, katsottu 16.2.2012.

Hengellinen elämä verkossa – interaktiivisten verkkopalveluiden esiselvitys

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3B86BA>, katsottu 29.12.2012.

Internetin historia

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Internet>, katsottu 16.2.2012.

Kirkko Facebookissa

<https://www.facebook.com/kirkkosuomessa>, katsottu 16.2.2012.

Kirkko Helistin.fi -palvelussa

<http://www.helistin.fi/kirkko-lahellasi/>, katsottu 16.2.2012.

Kirkko Irc-Galleriassa

<http://irc-galleria.net/community/3232444>, katsottu 16.2.2012.

Kirkko kuulolla Suomi24 verkkoyhteisössä

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content4AA1BF>, katsottu 16.2.2012.

Kirkko sosiaalisessa mediassa

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3C470D>, katsottu 16.2.2012.

Kirkkojärjestys

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055#L2>, katsottu 29.12.2012.

Laki televisio- ja radiotoiminnasta

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980744>, katsottu 29.12.2012.

Läsnäolon kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon missio, visio ja strategia 2010.

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CDAQFjAA&url=http%3A%2F%2Fapostoli6.evl.fi%2Fjulkaisut.nsf%2F0%2FC42467CBD0098153C22577D7004904EC%2F%24file%2Fasnaolon_kirkko.pdf&ei=yR_LUOT0M9PT4Qsq-YD4CA&usg=AFQjCNEdEfj63haVj2Bf4ci_XUD44ZmY9g&sig2=4H8_MSyEP_PRTBqB3QnaUGw&bvm=bv.1355325884,d.bGE, katsottu 14.12.2012.

Majataloiltojen esittely

http://www.lahetysjuhlat.fi/lj_fi/www/lahetysjuhlat/etusivu/uutiset/pekka_simojoen_majataloon_on_jokainen_tervetullut/, katsottu 29.12.2012.

Oulun virtuaalikirkko laajenee Turkuun

<http://www.kotimaa24.fi/uutiset/kulttuuri/1480-oulu-virtuaalikirkko-laajentuu-turkuun>, katsottu 7.12.2012.

Päivän tunnussana

http://fi.wikipedia.org/wiki/P%C3%A4iv%C3%A4n_Tunnussana, katsottu 16.2.2012.

Radio Dei aloitti toimintansa

<http://www.radiodei.fi/?sid=9>, katsottu 16.2.2012.

Radion ja television kuuntelija- ja katselijatutkimuksia

<http://www.finnpanel.fi/>, katsottu 29.12.2012.

Seurakuntien Internet-sivujen käyttäjätutkimus 2007

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content426C53>, katsottu 16.2.2012.

Sosiaalinen media Wikipedian mukaan

http://fi.wikipedia.org/wiki/Sosiaalinen_media, katsottu 7.2.2012.

Suomalainen Internet historia

http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomalainen_internetkulttuuri, katsottu 16.2.2012.

Suomalaisten median seuraaminen

<http://www.tns-gallup.fi/uutiset.php?aid=14558&k=14320>, katsottu 29.12.2012.

Suomen web-sivujen viikkoluvut

<http://tnsmatrix.tns-gallup.fi/public/default/weeklist>, katsottu 15.1.2012.

Svenska kyrkan böner på nätet

<http://www.svenskakyrkan.se/be>, katsottu 29.12.2012.

TV7:n ohjelma-arkisto

<http://www.tv7.fi/vod/>, katsottu 15.2.2012.

Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisössä

<http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/B-sarjan%20julkaisut/Sivut/default.aspx>, katsottu 7.12.2012.

Viestintävirasto markkinakatsaus 1/2012 Kotitalouksien Internet yhteydet
<http://www.viestintavirasto.fi/index/asiointi-info/tutkimusjatilastot/yleinenmarkkinatieto.html>, katsottu 16.2.2012.

Yleisradion ohjelma-arkisto Yle Areena
<http://areena.yle.fi/tv>, katsottu 29.12.2012.

YouTube up two billion videos daily
http://articles.nydailynews.com/2010-05-17/news/27064593_1_video-sharing-jawed-karim-share-videos, katsottu 15.2.2012.

8.5 Kirjallisuus

Aula, Pekka et al.

2006 Verkko yhteiskunnallisena tilana. – Verkkoviestintäkirja. Toim. Aula, Pekka; Matikainen, Janne & Villi, Mikko. Helsinki: Yliopistopaino.

Delanty, Gerard

2003 Community. London: Routledge.

Dijk, Jan van

2006 The network society. Social aspects of new media. London: SAGE.

Durkheim, Émile

1980 Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä. Suom. Randell, Seppo. Helsinki: Tammi.

Erkkola, Jussi-Pekka

2008 Sosiaalisen median käsitteestä. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, Medialaboratorio.

Hakala, Salli & Sumiala-Seppänen, Johanna

2003 Kirkon viestintä. Kohtaamista ja sanoman levitystä. Helsinki: Kirkkohallitus.

Harju, Eija

2011 Lasten oma kirkko netissä. – Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä. Toim. Hintsala, Meri-Anna; Kähkönen, Esko & Pauha, Teemu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hautamäki, Antti

2005 Johdanto. – Yhteisöllisyyden paluu. Toim. Antti Hautamäki et al. Helsinki: Gaudeamus.

Heinonen, Ari

2002 Joukkotiedotuksesta moniviestintään. – Media muuttuu. Viestintä savitauluista kotisivuihin. Toim. Ruusunen, Aimo. Helsinki: Gaudeamus.

- Huotari, Voitto
1977 Uskonnollisten radio- ja televisio-ohjelmien seuraaminen. Kirkon tutkimuslaitos. Sarja B no 29. Pieksämäki.
- Häkämies, Hannu
1973 Radio- ja televisioseurakunta. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Kajander, Tero
2011 Ihmisten kalastajat verkossa. Tutkielma suomalaisista verkkokirkoista. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- Kauppinen, Juha
1996 Tuomasmessu, eräs uudistuksen moottoreista. – Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen. Toim. Kari Salonen. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Koskinen, Päivikki
2007 Tiimityötä viimeisen päälle. Mikael Agricolan juhlamessun televisiointi keväällä 2007. Toimintatutkimus televisiojumalanpalveluksen professionaalista toimintakentästä. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Kotisaari, Tuuli.
2010 Papit verkossa. Keskusteluanalyttinen tutkimus yhteisöllisyyden rakentumisesta Rakkauden ammattilaiset -foorumilla. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Lehikoinen, Taisto
2003 Religious media theory. Understanding mediated faith and Christian applications of modern media. Diss. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
2006 Median valtakunta. Keuruu: Aikamedia.
- Lietsala, Katri; Sirkkunen, Esa
2008 Social media. Introduction to the tools and processes of participatory economy. Tampere: University of Tampere.
- Lyytinen, Eino
1996 Perustamisesta talvisotaan. – Yleisradion historia 1926–1949. 1. osa. Helsinki: Yleisradio.
- Majamäki, Hannu
2009 Hengellistä elämää ja työtä verkossa. Crux Helmi-maaliskuu 2009.
- Makkonen, Heikki
1992 Palvelevatko radio ja televisio kirkkoa. Suomen ortodoksisen kirkkokunnan yhteistyö Oy Yleisradio Ab:n kanssa vuosina 1930-1990 ja mahdollisuudet toteuttaa kirkon uskontokasvatusta radion ja television välityksellä. Joensuu: Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja.

- Malmisalo, Juha
2011 Rituaalit sähköisessä mediassa. Pyhä toimitus TV:ssä ja Internetissä. –Teologia.fi. <http://www.teologia.fi/tutkimus/uskonto-ilmiona/639-rituaalit-sahkoisessa-mediassa-pyha-toimitus-tvssa-ja-internetissa>. Katsottu 16.2.2012.
- Matikainen, Janne
2009 Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 3/2009. Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Metsämuuronen, Jari
2011 Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, cop.
- Mäkinen, Maarit.
2009 Digitaalinen voimistaminen paikallisten yhteisöjen kehittämisessä. Diss. Tampere: Tampere University Press.
- Nieminen, Heikki-Tapio
1999 Suomalainen radiohartaus. Yleisradiossa vuosina 1932–1997 lähetettyjen luterilaisten aamuhartauksien rakenne ja sisältö. Diss. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- 2001 Suomalainen radiojumalanpalvelus ja radiosaauna. Yleisradiossa vuosina 1926–2001 lähetetyt luterilaiset jumalanpalvelukset ja radiosaaunan sisältö. Helsinki: Yleisradio.
- Ojutkangas, Juhani
1973 Radioseurakunta. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Pitkänen, Teija
2010 "Teille on syntynyt Vapahtaja" : joulun kirkollinen sanoma, joulupeirinteet ja perheyhteisö Yleisradion TV-jumalanpalvelusten joulusaar-noissa 1985-2009. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Poster, Mark
1995 The second media age. Cambridge: Polity Press.
- Postman, Neil ; Rekiaro, Ilkka.
1987 Huvitamme itsemme hengiltä. Julkinen keskustelu viihteen valtakau-della. Suom. Ilkka Rekiaro. Porvoo: WSOY.
- Rinne, Jere
2011 Luomaan yhdessä. Yhteisten merkitysten syntyminen lisää hyvinvoin-tia. – Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyh-teisöissä. Toim. Hintsala, Meri-Anna; Kähkönen, Esko & Pauha, Teemu. Helsinki: Diakonia-ammattikorkea-koulu.

- Ruokanen, Miikka
1993 Miten Tuomasmessu syntyi? – Tuomasmessu - uskon juhla. Toim. Heikki Kotila. Helsinki: Kirjapaja.
- Simojoki, Pekka
1996 Jumalanpalvelus ihmistä varten – gospelmuusikon näkökulma. – Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen. Toim. Kari Salonen. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Sirkkunen, Esa
2006 Vertaismedia haastaa perinteisen joukkoviestinnän. – Verkkoviestintäkirja. Toim. Aula, Pekka; Matikainen, Janne & Villi, Mikko. Helsinki: Yliopistopaino.
- Swinton, John & Mowat, Harriet
2006 Practical theology and qualitative research. London: SCM Press.
- Telaranta, Reijo
1993a Messun toteuttajat. – Tuomasmessu - uskon juhla. Toim. Heikki Kotila. Helsinki: Kirjapaja.
- 1993b Tuomasmessu ja jumalanpalvelusuudistus. – Tuomasmessu - uskon juhla. Toim. Heikki Kotila. Helsinki: Kirjapaja.
- Toivio, Heikki.
2005 Voiko sen sanoa toisinkin? Uusimuotoisten jumalanpalvelusten merkitys Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämässä 1966–1999. Diss. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli
2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vesisenaho, Veikko.
1970 Kuuntelijan suhtautuminen radion hartausohjelmiin. Kirkon tutkimuslaitoksen sarja A no 7.
- Yli-Opas, Erja
1988 Seurakuntien paikallisradiotoiminta. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset liittyen uskonnollisiin tilaisuuksiin verkossa

I Taustakysymykset

1. Seurakunnan nimi:
2. Seurakunnan jäsenmäärä:
3. Työntekijöiden määrä:
4. Vastaajan nimi:
5. Asema seurakunnassa:

II Palvelu ja sisältö

6. Minkälaista video- tai audiomateriaalia on seurakunnan verkkosivuilla?

Netti-TV tilaisuuksista

Videoarkisto

Nettiradio tilaisuuksista

Ääniarkisto

Esittelyvideoita

Muuta, mitä

7. Kauan palvelu on ollut käytössä?
8. Mitkä ohjelmat ovat olleet suosittuja (kävijöiden määrä)?
9. A: Katsotaanko ohjelmia suorana vai arkistosta?
määrä (katsojia/kuulijoita)

Suoratoistona

Arkistosta

Tai ei tiedossa

- B: Mistä päin ovat katsojat (jos tiedossa, arvio)?
%-arvio

Lähiseudulta (n. 50 km säteellä)

Muualta Suomesta

Ulkomailta

Tai ei tiedossa

10. Onko ohjelmissa mahdollisuus interaktiivisuuteen tai osallistumiseen (jos on, niin miten)?
  11. Minkälaisia ohjelmia toivotaan?
  12. Onko suunnitteilla video- tai audioverkkopalvelujen laajennuksia kotisivuilla (jos on, niin mitä)
  13. Kuvan ja äänen laatu (arvio)
	Kuva	Ääni
Erinomainen	☐	☐
Erittäin hyvä	☐	☐
Hyvä	☐	☐
Tyydyttävä	☐	☐
Välttävä	☐	☐
14. Muita kommentteja kuvan- ja äänen laadusta (jos on)?

III Resurssit ja tekijät

15. Laitteisto (mistä koostuu, montako kiinteää/kääntyvää kameraa)
16. Kuvan resoluutio palvelussa (erottelukyky) (jos tiedossa)
17. Ohjelmisto
18. Laitteiston ja ohjelmiston hinta
19. Käyttökustannukset
20. Henkilöstö (kuka hoitaa, kenen vastuulla käyttö)
21. Kuka on huolehtinut käyttöönotosta?
22. Järjestelmän helppokäyttöisyys (ohjaus, harjoittelu)

IV Suhtautuminen, palaute ja vaikutukset

23. Suhtautuminen palveluun (arvio)?

Suhtautuminen	Papit	Kant- torit	Vahti- mestarit	Seura- kuntalaiset
Erittäin myönteinen	☐	☐	☐	☐
Myönteinen	☐	☐	☐	☐
Jonkin verran myönteinen	☐	☐	☐	☐
Ei myönteinen, ei kielteinen	☐	☐	☐	☐
Jonkin verran kielteinen	☐	☐	☐	☐
Kielteinen	☐	☐	☐	☐
Erittäin kielteinen	☐	☐	☐	☐

24. Miten seurakunnan työntekijät ovat kommentoineet palvelua (jos tiedossa, esim. papit, kanttorit, vahtimestarit)?
25. Miten seurakuntalaiset ovat kommentoineet palvelua?
26. Minkälaisia syitä on katsomiseen (jos tiedossa)?
27. Onko vaikutusta kirkossa kävijöiden määrään (jos on niin minkälaisia)?
28. Onko vaikutusta kynnykseen tulla kirkkoon?
29. Mitä muita vaikutuksia palvelulla on ollut?

V Osana seurakunnan viestintää

30. Syitä palvelun tarjoamiseen / tilaisuuksien seuraamiseen verkon kautta?
31. Minkälainen asema palvelulla on seurakunnan viestinnässä?
32. Onko osana seurakunnan viestintä- tai palvelustrategiaa (jos on niin miten kuvattu)?
33. Onko asiaan liittyvää muuta materiaalia (viestintästrategia, katsojatutkimuksia jne.)?
34. Liittyvätkö videot sosiaaliseen mediaan?
35. Onko aiheita, joista itse haluaisit lisää tutkittavan tältä alueelta?